

การอภิปรายร่วม ๓ หัวข้อ

การศึกษาวิชามนุษยศาสตร์ : ขอบเขตและจุดมุ่งหมาย
การศึกษาวิชามนุษยศาสตร์ : วิชาการ
บทบาทของวิชามนุษยศาสตร์ต่อสังคมและมนุษยชาติ

ผู้ดำเนินการ : ดร. ชาญวิทย์ เกษตรศิริ

การอภิปรายร่วม 3 หัวข้อ

- การศึกษาวิชามนุษยศาสตร์
: ขอบเขตและจุดมุ่งหมาย
- การศึกษาวิชามนุษยศาสตร์ : วิธีการ
- บทบาทของวิชามนุษยศาสตร์
ต่อสังคมและมนุษยชาติ

วิทยากร

ศ. เสน่ห์ จามริก

ศ. วิทย์ วิศทเวทย์

รศ. เจตนา นาควัชระ

นายสุจิตต์ วงษ์เทศ

ผู้ดำเนินการ : ดร. ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์)

ชาญวิทย์ : ผมขอเริ่มรายการอภิปราย โดยให้ผู้อภิปรายทั้ง 4 ท่านเริ่มต้นก่อน แล้วจะพยายามให้ท่านผู้ร่วมการสัมมนาครั้งนี้ร่วมกับเรา คือผมจะตั้งคำถามพื้นฐานต่อวิทยากร อาจจะเป็นการถามซ้ำแต่ก็เพื่อให้ปัญหาชัดเจนยิ่งขึ้น ผมอยากสมมติตัวเองว่าเป็นนักศึกษา ถามอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิทั้งสามท่าน ก็ผมอยากจะได้คำตอบง่าย ๆ สั้น ๆ ไม่มากนักกว่ามนุษยศาสตร์คืออะไร

เจตนา : มนุษยศาสตร์คือการแสวงหาความรู้โดยที่มนุษย์เป็นตัวผู้แสวงและมุ่งหวังว่ามนุษย์อื่นนั้น จะเป็นเนื้อหาของแสวงและเป็นผู้ช่วยในการแสวงเหล่านั้นได้

เส้นที่ : มนุษยศาสตร์คือการศึกษาเพื่อการรู้จักตนเอง และมนุษยชาติ

ชาวนิเวศ : อาจารย์วิทย์ครับ อาจารย์อยู่ปรัชญา อาจารย์เอาเป็นรูปธรรมแทนนามธรรมได้ไหมครับ ทำอะไรให้ชัดตัวเองได้ไหมครับ

วิทย์ : เป็นรูปธรรมยกยาก เพราะผมได้พูดว่า มนุษยศาสตร์ต่างกับวิทยาศาสตร์อย่างไร ถึง 5 ข้อ เพราะฉะนั้นผมต้องเอา 5 ข้อนี้มาอยู่ในประโยคเดียวกันนี่ก็อาจจะเป็นนามธรรมหน่อย ก็ผมคิดว่าวิชา มนุษยศาสตร์คือวิชาที่ศึกษากิจกรรมที่มนุษย์แสดงออกในรูปแบบต่าง ๆ ในฐานที่มนุษย์เป็นมนุษย์ มิใช่ใน ฐานที่มนุษย์เป็นสัตว์หรือสัตว์สังคม

สุจิตต์ : มนุษยศาสตร์คือวิชาที่เรียนแล้วสอบตกง่าย และเป็นวิชาที่น้องชายเรียน ๆ ไปแล้วก็ชกจะรักพี่สาว และวิชาที่พี่สาวดูนาน ๆ ไปก็ชกจะชอบน้องชาย ก็เป็นวิชาที่ทำให้เราจะต้องเรียนรู้จากจิตใจที่พี่สาว และน้องชายว่าเราทำไม่ถึงเป็นอย่างนั้น

ชาวนิเวศ : ผมก็ต้องบอกว่า ผมก็ยังไม่รู้เรื่องอกนั้นแหละครับ คือผมจับความตอนสุดท้ายที่อาจารย์เส้นที่ พูดไม่รู้ว่าตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ อาจารย์เส้นที่พูดว่า “มนุษยศาสตร์เป็นเรื่องที่ศึกษาเกี่ยวกับอดีต” เพราะ ฉะนั้นผมคิดว่าพวกเราคงจะนึกถึงภาพวรรณคดี, ภาษา, ประวัติศาสตร์อะไรทำนองนี้ มีปัญหาเกี่ยวกับปัญหา หนึ่งซึ่งผมคิดว่ายังตลกค้างอยู่และเหมาะกับการอภิปรายก็คือว่า เราเรียนมรดกจากอดีตที่มีปัญหาอยู่ว่าเราเรียน เพื่อที่จะอนุรักษ์หรือเรียนเพื่อที่จะสร้างสรรค์ โดยทั่วไปเรามักจะวิจารณ์ว่าการเรียนมนุษยศาสตร์นั้นเรียน เพื่ออนุรักษ์เท่านั้นเอง ผมถามคุณสุจิตต์ คุณสุจิตต์บอกว่ามันไม่น่าจะเป็นข่าวกับคำ คือส่วนหนึ่งเรียน เพื่ออนุรักษ์ คุณสุจิตต์ชี้คำว่า “อนุรักษ์เพื่ออนุรักษ์” แต่คุณสุจิตต์เห็นว่ามันเป็นการ “อนุรักษ์เพื่อสร้าง สรรค์” ซึ่งก็คงจะจริงอย่างนั้น แต่ว่าปรากฏการณ์ที่เราเห็นอยู่นั้นเป็นจริงหรือเปล่าว่าในส่วนหนึ่งของการ เรียนมนุษยศาสตร์ในบ้านเรานั้นเป็น “การอนุรักษ์เพื่ออนุรักษ์”

วิทย์ : ผมเห็นด้วยกับข้อคิดที่ว่ามันไม่ใช่คำกับข่าว แม้ว่าใครจะอยากเรียนมนุษยศาสตร์เพื่ออนุรักษ์ อย่างเดียวก็ทำไม่ได้ เป็นไปไม่ได้ เมื่อสงอันเปลี่ยนแปลงไป การที่จะมาอนุรักษ์สงนั้นโดยสภาพแล้วมัน ทำไม่ได้อยู่ดี และอีกประการหนึ่ง เราจะเรียนเพื่อเปลี่ยนแปลงโดยที่จากสงหนึ่งกลายเป็นศูนย์ และมีสิ่งใหม่ เกิดขึ้นในโลก การเปลี่ยนแปลงอย่างนั้นมันไม่มีการเปลี่ยนแปลงก็คอบางส่วนของสิ่งเก่ามันคงอยู่ บางส่วน มันกลายเป็นสิ่งใหม่ ฉะนั้น การเปลี่ยนแปลงในตัวของมันจึงเป็นทั้งการอนุรักษ์ และการสร้างสรรค์สิ่ง ใหม่อยู่ในตัว ผมคิดว่าวัฒนธรรมก็เหมือนกับสิ่งทั้งหลายคือบางส่วนของมันอยู่ตัวและบางส่วนของมันเปลี่ยนแปลงไป

เจตนา : ผมคงไม่มีอะไรมาก พูดกันโน้มน้าวด้วยตัวอย่างจิตรกรรมฝาผนังที่กำลังเป็นที่สนใจกันมาก ในขณะนี้ โน้มน้าวก็เกิดความรู้สึกว่ามันเป็นของที่มีความหมายและคุณค่า เพราะฉะนั้นจะต้องอนุรักษ์ ตอนนั้นแหละครับที่ว่าอนุรักษ์เพื่อใครและเพื่ออะไร อนุรักษ์เพื่อให้มันคงอยู่ในที่ของมันเหมือนหัตถ์และไม่

ประโยชน์อะไรกระนั้นหรือ คำตอบก็จะต้องไม่ใช่อนุรักษ์เพียงเพื่อว่า เพราะมันมีอายุเก่าแก่ แต่อนุรักษ์เพื่อประโยชน์ในทางจิตใจให้เห็นว่า การที่เรารู้อย่างที่อาจารย์วิทยุพูดว่า มีความสามารถในการที่จะตัดสินใจและวินิจฉัยว่าสิ่งใดควรที่จะรักษาไว้ เพียงแต่การที่จะคิดและจะทำและได้ลงมือทำและรักษาไว้ เท่านั้นที่เป็นกิจกรรมที่เรียกว่าช่างไปในอนาคตแล้ว มันไม่ใช่อนุรักษ์เพราะเพียงเพื่อกันเก่า

สุเมธ ชุมสาย ๆ ไม้มา ถ้าสุเมธ ๆ มาผมจะทะเลาะกับ สุเมธ ๆ ให้ดูสักครั้งโดยที่ผมไม่มีความรู้สุเมธ ๆ มี ทว่าตึกแบบฝรั่งตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมานั้นควรจะรักษาไว้ให้มาก ๆ ผมพร้อมที่จะทำทนายผมขอขอบคุณอาจารย์ชัชวาลย์ ๆ ที่ได้พาผมและพรรคพวกไปดูพระราชวังบ้านปืน ผมว่าพระราชวังบ้านปืนน่าจะถูกบันทึกไปเสียก็ดู เป็นการวินิจฉัยคุณค่าอย่างหนึ่ง ผมยังไม่เห็นข้างในวังบางขุนพรหม เพราะว่ามันเดี๋ยวกัน แต่ข้างในพระราชวังบ้านปืนนั้นผมคิดว่าสุดแสนที่จะทนทานแล้ว ผมจะไม่อนุรักษ์ ทั้งหมดเป็นการประเมินคุณค่า เป็นเรื่องของมนุษยศาสตร์ การประเมินคุณค่าอันนั้นถ้าเพื่อเป็นการประเมินคุณค่าโดยทั่วไปมิใช่เป็นการเสริมอวดตาของคนคนเดียว แต่เพื่อประโยชน์ทางใจของคนเป็นจำนวนมาก เป็นการเห็นพ้องต้องกันในลักษณะหนึ่ง ในแง่นี้อนุรักษ์เพื่อที่จะสานต่อและสร้างต่อไป ผมมองอย่างนั้นมันไม่ใช่เรื่องของบัจเจกบุคคลแคบ ๆ

ข่าววิทยุ : พระราชวังบ้านปืนอยู่จังหวัดเพชรบุรี อยู่ในเขตทหารปัจจุบัน ผมว่าน่าจะเข้าไปดูมาก ผมยังไม่เห็นด้วยกับอาจารย์เจตนาฯ ทว่าจะไปทบทวนทั้ง เพราะว่าเงินที่จะทบทวนมันต้องใช้เงินหลายแสนบาท เพราะฉะนั้นเอามาทำอะไรที่เป็นประโยชน์ในปัจจุบันจะดีกว่า ในประเด็นนี้มันสืบเนื่องกันคือผมคิดว่าสิ่งที่เราปฏิเสธไม่ได้เลย ก็ว่าเราส่วนใหญ่ที่อยู่ในห้องสัมมนาเป็นอาจารย์ที่สอนหนังสือ ผมเข้าใจว่าถ้าเราไม่ปฏิเสธตัวเอง อาจารย์ที่สอนทางด้านมนุษยศาสตร์นั้นปัญหาหนักในแง่ที่ว่าวิชาที่เราสอนนักศึกษาจะถามว่า "เรียนไปทำไม" อยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งวรรณคดีอังกฤษหรือว่าเพลโต, โฮเมอร์ จะรู้ไปทำไม ภาษาไทยเขาก็รู้มาตั้งแต่เกิด ทำไมต้องมาเรียนอีก ผมคิดว่าในเมื่อเราหนีไม่พ้นออกไปทำงานอย่างอื่นก็ไม่ได้แล้ว หลวมตัวเข้ามาในอาชีพนี้แล้วเราจะตอบนักศึกษาอย่างไร ก็เราน่าจะต้องเห็นว่าเรามีประโยชน์ที่จะต้องเรียน มิฉะนั้นเราก็คงไม่มาสอน เราจะตอบว่าอย่างไรดีครับอาจารย์

วิทยุ : ผมคิดว่า ประโยชน์ของวิชาที่เราเรียกว่ามนุษยศาสตร์ไม่เห็นชัดเจนเหมือนกับประโยชน์ของวิชาแพทย์หรือวิศวะ ๆ เพราะฉะนั้นอย่างที่ผมได้พูดไปแล้วว่าประเทศที่บัจเจกسادแคลน ฉะนั้นจะผลิตบัณฑิตวิชามนุษยศาสตร์นี้ก็ต้องดูปริมาณที่เหมาะสม เพราะผมคิดว่าความรู้ที่มนุษยศาสตร์ศึกษานเป็นสิ่งที่มีความหมายและมีประโยชน์ และจำเป็นสำหรับสังคมทุกสังคม แต่เมื่อเปรียบเทียบกับความสำคัญอีกด้านหนึ่งของชีวิตมนุษย์อะไรมาก่อนอะไรมาหลังต้องคิด การที่คนคนหนึ่งไม่เคยชื่นชมวรรณกรรม, ภาพเขียนหรือดนตรี ไม่เคยอ่านประวัติศาสตร์, ปรัชญา ไม่เคยมีความคิด ฯลฯ อาจจะไม่ดีนัก แต่ถ้าหากเปรียบเทียบกันว่า ถ้าเรามีเงินจำนวนหนึ่งมีทรัพยากรจำนวนหนึ่ง ระหว่างการที่จะสอนวิชานี้กับการที่จะเอาเงินมาทำในสิ่งซึ่งเป็นความต้องการของร่างกาย บางทีเราจะต้องคิดว่าถ้าหากว่าในระดับหนึ่งความต้องการของร่างกายไม่ได้รับการตอบ

สนองแล้วทุกสิ่งทุกอย่างไม่มีความหมาย เพราะฉะนั้นผมคิดว่าความชั่วร้ายที่ไม่มีมนุษยศาสตร์ไม่มี แต่ ความชั่วร้ายที่ไม่มีบัจจยัสมากกว่า ฉะนั้น จึงต้องข่งคระหว่างสังคม อย่างสังคมที่เจริญทางวัตถุแล้ว ผม คิดว่าเขาต้องการมนุษยศาสตร์มากที่สุด ถ้าถามว่าการเรียนวิชาการระดับนี้มันคืออย่างไร, เรียนปรัชญามัน ได้อะไร ผมคิดว่ามันก็ได้ทุกอย่างแล้วหลายข้อ คือทำให้คนมองรอบด้าน, มีการจินตนาการ, รู้จัก คุณค่าของความเป็นมนุษย์ และได้ทำให้ชีวิตต่อกันหนึ่งสมบูรณ์ขึ้น ซึ่งผมคิดว่าเป็นคุณประโยชน์ของการ ที่ได้ศึกษาวิชามนุษยศาสตร์ทั้งนั้น อย่างไรก็ตามผมก็ยังยืนยันว่า ความชั่วร้ายที่ปราศจากวิชาวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีกับความชั่วร้ายที่ปราศจากวิชามนุษยศาสตร์นั้น ความชั่วร้ายแรกรุนแรงกว่า

ชาวนิวทีย : คุณสุจิตต์ ๆ ทำหนังสือศิลปวัฒนธรรม มีเรื่องกระปุกเห, เจ้าแม่ศรีสุดาจันทร์ คนอ่านอ่าน แล้วเอาไปทำอะไรได้บ้างไหมครับ ก็คุณสุจิตต์ ๆ คิดว่าควรจะให้อะไรแก่เขา

สุจิตต์ : ผมไม่ได้คิดว่าจะให้อะไรกับใคร ผมคิดเอาแต่ได้คือผมจะทำหนังสือเพื่อให้ขายดี แล้วก็เอาเงิน ไปซื้อเหล้ากินเท่านั้นเอง แต่มันจะเป็นประโยชน์ต่อมนุษย์หรือไม่ ผมไม่ทราบ เพราะผมไม่เคยเรียน มนุษยศาสตร์ และผมก็ไม่เคยคิดว่าจะต้องมาเรียนมนุษยศาสตร์ในสังคมไทยเพราะเรียนไปก็ต่งงานเปล่า ๆ ถ้าหากไม่ได้เป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยกินเงินเดือนประชาชนแล้วก็รู้สึกว่าจะไปทำมาหากินอย่างอื่นไม่ได้ ผม ไม่ค่อยเห็นความจำเป็น นอกจากว่าฉันมีลักษณะสอดแทรกไปอยู่ในวิชาการอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณี เกี่ยวกับการอนุรักษ์หรือไม่อนุรักษ์อะไรนี้ ผมขอขึ้นไปตรงที่ว่า “อนุรักษ์เพื่ออนุรักษ์” นี้หมายถึงว่ากรณี อย่างอาจารย์สอนภาษาไทยก็ตาม อาจารย์สอนวรรณคดีไทยก็ตาม ก็สอนกันให้เขียนภาษาไทยแบบพระ นารายณ์มหาราช หรือเขียนแบบเจ้าฟ้ากุ้ง หรือสอนประวัติศาสตร์ไทยกันให้ย้อนกลับไปสู่การสอนก่อน สมเด็จพระยาติราชราชนาภาพ นี้คืออนุรักษ์วิชาของตนเองที่ตนเองเรียนมาในขณะที่สาขาวิชาการอื่น ๆ เขาก้าวหน้าไปถึงขนาดไหนก็ไม่ยอมรับรู้ ใครเอาสาขาวิชาอื่น ๆ มาเกี่ยวข้องกับตัวตนนอกจากจะไปด่าเขาแล้ว หลังแล้วยังไม่กล้าด่าต่อหน้าอีก นี้คือลักษณะนักมนุษยศาสตร์ที่ผมพบในประเทศไทย ส่วนประเทศอื่นผม ยังไม่เคยพบ

ลักษณะอนุรักษ์ก็คืออนุรักษ์แบบกรมศิลปากร เหมือนกับเรื่องที่ว่าอาจารย์เจตนาขกรเรื่องจิตรกรรม ฝาผนังขึ้นมา ผมก็จะยกเรื่องเรื่องหนึ่งเป็นเรื่องตลก ๆ แต่มันจบลงด้วยความเศร้า ไม่ได้เกี่ยวกับอาจารย์ เจตนา ๆ ดอกนะครับ คือกรมศิลปากรเขาไปอนุรักษ์ภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดสุทัศน์ ตอนนั้นก็ถึงอนุรักษ์ และกำลังบูรณะอยู่ โดยรัฐบาลเยอรมันยินดีที่จะให้ทุนฉลอง 200 ปี เป็นเงินเจ็ดล้านบาท แต่ว่าเยอรมันยัง ไม่เซ็นสัญญาให้เพราะว่าอยากจะได้ฝีมือของกรมศิลปากรว่าจะมีฝีมือการอนุรักษ์ความเป็นมนุษย์มากขนาด ไหน กรมศิลปากรก็รักมนุษย์มากเพราะเรียนมนุษยศาสตร์กันทุกคน ก็จ้างคนงานเพื่อที่จะไปอนุรักษ์จิตร กรรมฝาผนังที่วัดสุทัศน์ ๆ ก่อนที่จะมีการฉลอง 200 ปี ตั้งแต่บที่แล้ว ปรากฏว่า 4-5 เดือนแล้วไม่ได้จ่าย ค่าแรงคนงาน นี้คือความรักมนุษย์ในทัศนะของนักมนุษยศาสตร์จากกรมศิลปากร ทางผมก็ไปนำข่าวลง หนังสือพิมพ์มาตุภูมิว่า 5 เดือนแล้วที่คนงานยังไม่ได้รับเงินค่าจ้าง และคนงานก็ต้องทยอยลาออกไป พร้อม

กันนั้นก็ขอความเป็นธรรมจากกรมแรงงาน กรมแรงงานก็ไม่ค่อยได้รู้เรื่องราวกรมศิลปากรไปอนุรักษ์แล้วทำ
ไม่ไม่จ่ายค่าแรง และจะต้องจ่ายค่าแรงกันอย่างไร ทางผมก็ทราบข่าวและไปทำข่าวว่าทำไมไม่จ่ายค่าแรง
นักมนุษยศาสตร์แห่งกรมศิลปากรซึ่งมีความรักมนุษย์มากก็ทำหน้าที่สอพิพม์มาตุภูมิว่า เสนอข่าวไปทำไม
เดี๋ยวรัฐบาลเยอรมันเขาไม่ให้ทุน

พอเสนอข่าวไปแล้วอีก 3 วันต่อมาผมก็ให้ผู้สื่อข่าวตามต่อข่าวตกลงว่าไง จะจ่ายเงินหรือไม่จ่าย
เพราะคนงานไม่ได้รับเงินมาแล้วประมาณ 5 เดือน ผมก็ไม่ทราบว่าคนงานมีส่วนเกี่ยวข้องกับ
การอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังโดยไม่จ่ายเงินเดือนให้เขา แต่คนที่ไปคุมงานนั้นแตกเงินเดือนรัฐบาลทุกวัน
ก็ปรากฏว่าไปเอาเงินกองทุนโบราณคดีมา 500,000 บาทมาจ่ายได้ ผมก็ตามสัมภาษณ์ถือว่าทำไมเงินนั้น
เป็นเงินกองทุนรัฐบาลเขาเก็บไว้กร้อยบแล้วทำไมไม่เอามาจ่ายเสียก่อน คนงานมันก็กินข้าวทุกวันและค่าแรง
ก็วันละ 30 กว่าบาท, 40 กว่าบาท, 70 บาทเท่านั้นเอง นะละครับคือลักษณะการอนุรักษ์อย่างหนึ่งที่ประเทศไทย
เขาทำกันอยู่แล้ว ฉะนั้นผมก็อยากจะเสริมหรืออยากกราบอาจารย์เสนอที่ จามริกที่ว่า ประเทศไทยนั้นถ้าไม่มี
ระบอบราชการเสียเมื่อไหร่ ประเทศไทยจะเจริญจริง ๆ คือวิธีการนอกระบบอย่างที่อาจารย์เสนอที่ ๆ พูดไว้
แล้ว ความเหลวไหลทั้งหลายหรือความระยำตำบอนทั้งหลายส่วนใหญ่มักจะเป็นคนในระบบทำ เสร็จแล้ว
ก็ไปโทษคนนอกระบบ คือสรุปแล้วการที่ผมเสนอข่าวไปว่ากรมศิลปากรไม่จ่ายเงินคนงานร้อยกว่าคนนั้น
เป็นความระยำของหนังสือพิมพ์ แต่ถ้าหากหนังสือพิมพ์ไม่ทำระยำแบบนี้คนงานร้อยกว่าคนไม่ได้เงิน นะคือ
ความรักของมนุษยศาสตร์ที่รักมนุษย์โลกตามอุดมคติที่ว่าเพื่อนมนุษย์ชาติ

ขำฉวีวิทย์ : อยากจะถามอาจารย์เสนอที่ ๆ โดยเฉพาะคืออาจารย์เสนอที่ ๆ มองจากคนข้างนอกมองมา ในด้าน
หนังสือคิดว่าอาจารย์ค่อนข้างจะนิยมชมชอบชื่นชมกับผลงานทางด้านมนุษยศาสตร์มาก ไม่ทราบว่ามีปัญหาที่
ผมถามว่าสมมติว่าเราเป็นนักมนุษยศาสตร์จะต้องตอบนักศึกษาที่เราสอนหนังสือเขา อาจารย์คิดว่าเราควร
ตอบอย่างไรว่าที่ต้องมีวิชาบางวิชา อาจารย์คิดว่าควรจะตอบอย่างไรครับ

เสนอที่ : ผมรู้สึกว่าคำถามนี้ไม่ค่อยถูก ผมขอตั้งคำถามเอง คือที่ผิดเพราะว่าทำให้อาจารย์วิทย์ ต้องพูดถึง
การศึกษาในเชิงของการผลิตบัณฑิตแขนงนี้แขนงนี้ มันผิดตั้งแต่แรกที่เราเองการศึกษาโดยเฉพาะอย่าง
ยิ่งในระดับมหาวิทยาลัยในแง่ที่เป็นโรงงานผลิตบัณฑิตออกมา แล้วเราก็มาวาดภาพบอกว่าในบหนึ่งหรือใน
ยุคนี้เราต้องการกำลังคนเท่าไรแล้วก็วางไปเลย ซึ่งก็แน่นอนที่ว่าในแง่ของตลาดแรงงาน พูดไปแล้วคนที่
เรียนมนุษยศาสตร์ไปนั้นเกือบจะเป็นที่ต้องการของตลาดแรงงานน้อยมาก คำถามจึงเกิดขึ้นแต่ในความเห็น
ของผม ผมเห็นว่าในการศึกษาคงต้องแบ่งเป็น 2 ประเภท ประเภทหนึ่งเป็นประเภทที่จะสนองความต้องการ
ของตลาดแรงงาน จะเป็นทางอาชีพหรืออะไรก็แล้วแต่รวมทั้งในทางสังคมศาสตร์ด้วย ส่วนอีกประเภทหนึ่ง
เป็นประเภทที่เรียนเพราะคนมันรักเรียน และผมคิดว่าความรักเรียนมันเป็นธรรมชาติในสังคมมนุษย์อย่าง
ที่อาจารย์วิทย์ ๆ บอกว่ามนุษย์มิใช่เป็นเพียงมนุษย์ในทางชีวภาพ มิใช่เป็นเพียงมนุษย์สังคม แต่ที่ว่ามนุษย์
เพราะความเป็นมนุษย์ ซึ่งต้องการการส่งเสริมบำรุงคุณค่าในทางจิตใจ, ในทางจินตนาการ และผมเชื่อว่า

ในทุกสังคมจะต้องมีคนประเภทหนึ่งซึ่งก็น้อยท่อยากจะเรียนในทางนี้ เพราะคนกลุ่มนี้ที่เรียนในระบบ และนอกระบบ ผมก็เชื่อว่าเป็นกลุ่มคนที่จะเป็นเครื่องสะท้อนสภาพของความรู้สึคนึกคิดในทางจิตใจ, อุดม- การ, ปรัชญา สรุปก็คือว่าในเรื่องของคุณค่าในทางจิตใจ ซึ่งอาจจะแสดงออกในทางปรัชญา เช่นในทาง ความคิดหรือในทางศาสนา หรือแสดงออกในทางสุนทรียภาพ ในทางศิลปะอะไรพวกนี้ ฉะนั้นประเภทนี้ ผมเชื่อว่าประเภทที่คนเข้ามาเรียนเพราะรักที่จะมีบทบาทในทางนี้มากกว่า

ด้วยเหตุนี้ผมจึงมีความรู้สึกว่าคุณถามเป็นคำถามที่ไม่น่าจะมีขึ้นในระบบมหาวิทยาลัย เราน่าจะ สนองความต้องการของคนประเภทนี้มากกว่าที่จะมองในแง่ของการผลิตเพื่อสนองความต้องการของตลาด แรงงาน และผมเชื่อเหลือเกินว่านักศึกษาที่เข้ามาเรียนวิชาประเภทนี้จะไม่ตั้งคำถามแบบนั้นว่าเรียนไปแล้ว ไปทำอะไร ถ้าจะมีก็คงน้อยมาก

ชาญวิทย์ : ผมขอเสริมต่อ คือผมคิดว่ามันมีอยู่ 2 ระดับในการอธิบาย ระดับหนึ่งมันเป็น IDEAL ซึ่ง มันจำเป็นมากสำหรับเราที่จะเห็นว่าเราเป้าหมายในการทำงานอย่างไร แต่อีกระดับหนึ่งคือระดับการทำงาน วันต่อวัน ผมคิดว่าอาจารย์ที่อยู่ในห้องนี้บางคนอาจจะร่วมชะตากรรมกับผมในการที่สอนวิชาพื้นฐานมนุษย- ศาสตร์สอนนักศึกษาเป็นจำนวนมาก และมันมีปัญหาอยู่ก็คือว่าเราสร้างหลักสูตรบังคับให้เขาเรียน เป็น สิ่งทั้งหลายมหาวิทยาลัยทำ รวมทั้งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ของเราก็ทำ คือเราบังคับให้เขาเรียนหลาย วิชาถ้าหากเราดูหลักสูตรแล้ววิชาทางด้านมนุษยศาสตร์นี้ ผมคิดว่ามันอาจจะมาจากปัญหาที่ว่าเนื่องจากนัก มนุษยศาสตร์นั้นเป็นผู้มีความสามารถในการควบคุมภาษาอย่างดี เจรจาต่อรองอย่างเข้มแข็ง หลักสูตรทาง ด้านมนุษยศาสตร์จึงออกมาหนักมากทีเดียว

ในธรรมศาสตร์นั้นหลักสูตรพื้นฐานที่เป็นด้านมนุษยศาสตร์นั้นมีหน่วยกิตมากที่สุด หลักสูตร บัจุบันที่ใช้อยู่เป็นการเรียนอารยธรรมตะวันตก, อารยธรรมตะวันออก, อารยธรรมไทย สามอารยธรรม สามวิชา บัจุบันนักศึกษาเรียกสามวิชานี้ว่า “ยำ” “ยำตก, ยำออก, ยำไทย” เป็นคำที่ใช้ในความหมาย negative เพื่อเป็นคำถามซึ่งเราถกนักศึกษามองอยู่ตลอดเวลาว่าให้เขาเรียนไปทำอะไรซึ่งมีอยู่เป็นประจำ ถ้าหากอาจารย์สอนพื้นฐานหนึ่งผมสอนมาแล้วก็ได้สาปส่งไปเรียบร้อยแล้ว จะไม่กลับไปสอนอีก เพราะต้องตรวจข้อสอบเทอมละหนึ่งพัน ไม่ทราบว่าจะมีอะไรเติมใหม่ครับ

เจตนา : ผมอยากจะย้ำว่าการที่จะเรียนอะไรจากสิ่งแวดล้อมนั้นมันคงจะเป็นไปด้วยวิธีการที่เป็นธรรมชาติ หรือด้วยความรัก ด้วยความสนใจมากกว่าที่จะมาบังคับกันให้เรียนเท่านั้นเท่านั้น ในเรื่องหลักสูตรพื้นฐานนี้ ผมไม่เคยสอน เพราะฉะนั้นก็เลยพูดอะไรได้ไม่มากนัก แต่ก็ยังอยากจะคิดว่ามันเป็นวิธีการทดแทนในเมื่อ สิ่งแวดล้อมมันอาจจะให้ความรู้หรือกระตุ้นความคิดในแวบนี้ ไม่พอกับที่คนกลุ่มหนึ่งเขาคิดว่าควรจะเป็น แต่สำหรับเรื่องทั่วไปประโยชน์ในแง่ชีวิตปฏิบัติอย่างไรนั้นมันตอบไม่ได้ คือพวกเราอาจจะเรียนทางนี้ มาแล้วเคยไปทำงานอย่างอื่น ผมเคยออกจากราชการไป 5 ปีแล้วก็ไปทำงานอย่างอื่น ซึ่งมันก็ไม่ได้ใช้วิชา อะไรที่เรียนมาโดยตรงเลย ไปทำงานคลุกคลีกับพวกหมอบ้าง, พวกเกษตรบ้าง, ผมก็ไม่ทราบว่ามนุษยศาสตร์

มันช่วยหรือไม่ช่วยผมอย่างไร จะว่าความสามารถในทางภาษามันช่วยคนเข้าใจกันดีขึ้น มันก็ไม่จริงอย่างที่ผมพูดไว้เมื่อเช้านี้ เพราะว่าเรอทั้งหมัดคนมันเป็นเรื่องทวดไม่ได้ และเห็นใจที่อาจารย์ชาญวิทย์ว่าในระดับหนึ่งนักศึกษาเขาอาจจะเบอหนาย คือว่าเขาไม่สามมิกัดตั้งแต่นั้นแล้วด้วย เขามาแล้วเขาก็เบอหนายด้วย ฉะนั้นก็ไม่อยากจะพูดว่าให้เลิกเสีย คนที่หนึ่งอยู่บนเวทน์คงจะทำตัวเป็นศาสดาตอบก็คงจะไม่ได้ เพราะฉนั้นคนที่เคยสอนมาแล้วมาก ๆ เจอบัญหามาก ๆ ลองมาแลกความทุกข์ความสุขกันฟังซิว่า ทางไหนที่จะทำให้เขาง่วงนอนน้อยที่สุด ผมก็ยังเชื่อว่าสิ่งที่มันมาอย่าง ไม่เป็นทางการ

ขณะผมดูที่วอยูเรื่องเดียวคือ "อราจอมเกร" คือผมวิเคราะห์ว่าส่วนไหนที่เป็นเรื่องเด็กที่สนุก พอเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับหน้าเ้าออกทันที มันมีอะไรบางอย่างซึ่งเขาก็อดสำที่ไปคิดมาว่าวิธีที่จะกระตุ้นให้เด็กสนใจมันมีอะไรซึ่งเป็นเรื่องของความอบอุ่นระหว่างคน มันก็ไม่เลว ขณะนี้ย้อนกลับไปเป็นเด็กใหม่หวังว่าจะเริ่มที่ปฐมภูมิเพื่อจะกลับไปสู่สุดท้ายไม่คอยมีความหวังอะไรมากนัก นอกจากแก้มลภาวะในทางวัฒนธรรม ซึ่งก็ไม่ทราบว่าจะแก่น้อย่างไร คงจะต้องใช้แรงจูงใจไม่ใช่เรื่องในชั้นเรียน ผมก็ยังงงอยู่ว่าเรื่องที่ ไม่ใช่ในชั้นเรียนแล้วจะไปประสาทปริญญเขาอย่างไร ใครทราบช่วยบอกผมด้วย

ชาญวิทย์ : อาจารย์เจตนา พูดมันทำให้ผมคิดอะไรต่อไปเรื่อย ๆ คือผมรู้สึกว่าจะบางครั้งผมมองดูตัวเองหรือมองไปรอบ ๆ ผมเชื่อว่าอะไรหลายอย่างในโลกมันไม่มีคำตอบ ผมเคยดูหนังอยู่เรื่องหนึ่งชื่อว่า "Picnic at Hanging Rock" เป็นหนังของออสเตรเลียซึ่งดังมาก การถ่ายทำก็สวยดนตรีก็เพราะ เป็นเรื่องของสมัยปลายวิกตอเรียในออสเตรเลีย เป็นเรื่องของโรงเรียนประจำของเด็กผู้หญิง ซึ่งเคร่งครัดมากับระเบียบแบบแผนของคนในสมัยนั้น วันหนึ่งเด็กพวกนั้นถูกพาไปนอกโรงเรียนประจำ ครูใหญ่บอกว่าถ้าเธอออกมาจากโรงเรียนประจำ เธอจะต้องประพฤดิตัวให้ดี นั่งรถม้าออกไปใส่กระโปรงสีขาวใส่หมวกพ้อผ่านเมืองก็ถอดลงมือ จะไป Picnic ในสถานที่ที่เรียกว่า Hanging Rock ก็ขึ้นไปดูความงามความวิจิตรพิสดารของหินผา ปรากฏว่าเมื่อไปแล้วเด็กหายไปสามคน แล้วก็หาสาเหตุไม่ได้ว่าทำไมจึงหายไป มีการพยายามค้นหาแต่ก็ไม่พบ ตกงก็หาไม่ได้ หนึ่งก็จบลงแค่นั้น หนึ่งเรื่องนี้ไม่มีคำตอบ ในโลกนี้หลายอย่างมันไม่มีคำตอบให้เรา แต่หนึ่งก็ฮึดมาก เมื่อสองบัทแล้วผมไปเมืองจีนที่เซียงไฮ้ปรากฏว่ามีป้ายโฆษณาว่า Picnic at Hanging Rock จะมาฉายที่เซียงไฮ้ ผมถึงงว่าทำไมมารู้ก็ฮึดมาดู Picnic at Hanging Rock ประเด็นผมไม่ได้โดยตรงนี้ แต่อยู่ที่ว่าแน่นอนว่าหลายอย่างเราตอบไม่ได้เพราะเราไม่ใช่ศาสดา เราไม่ใช่ผู้รู้ แต่ในฐานะที่เราอยู่เราน่าจะมีคำตอบบางประการ ผมเชื่อว่าอย่างนั้นแล้วก็คงไม่ใช่เป็นคำตอบที่สมบูรณ์ ผมคิดว่าเราน่าจะมีคำตอบบางประการสำหรับนักศึกษาหรือคนที่เรียนกับเรา หรือคนที่ทำงานร่วมกับเรา มิฉะนั้นผมไม่แน่ใจว่าเราทำไปทำไม เราน่าจะมีความหมายอะไรบางอย่างอยู่ในใจเรา ผมสอนประวัติศาสตร์ผมก็น่าจะมีความหมายว่าผมสอนประวัติศาสตร์ไปทำไม ผมเห็นความดี ความงาม ความน่าสนใจอะไรของประวัติศาสตร์

อาจเป็นไปได้ใหม่ว่ามนุษยศาสตร์ในประเทศไทยก็เหมือนสังคมศาสตร์ในประเทศไทยหลายสาขา ซึ่งไม่ถามคำถามเบื้องต้นของตัวเองว่าตัวเองคือใครทำอะไร ผมคิดว่าในวงที่ผมอยู่ผมเริ่มต้นเดิมมีชีวิตซ้ำ

มากในตอนเรียนประวัติศาสตร์ เพราะว่าวงประวัติศาสตร์ในเมืองไทยถามว่า “ประวัติศาสตร์คืออะไร” ผมคิดว่ารัฐศาสตร์ไม่เคยถามตัวเองว่ารัฐศาสตร์คืออะไร และผมขอเดาว่าวรรณคดีอังกฤษ วรรณคดีไทยก็อาจจะไม่ได้ถามว่าวรรณคดีอังกฤษคืออะไร วรรณคดีไทยคืออะไร ไม่ทราบว่าคุณต้องหรือไม่ ถ้าใครที่อยู่ในวงนั้นมีความเห็นก็เชิญช่วยอภิปราย แต่ประเด็นของผมอยู่ที่ว่าเราน่าจะมีคำตอบบางอย่างอยู่ในใจเรา ถึงแม้จะไม่สมบูรณ์ก็ตาม มิฉะนั้นมันเลี้ยวปัญหาไปหมด ไม่ทราบว่าจะมีใครอภิปรายประเด็นนี้ต่อไหมครับ

เจตนา : ผมคิดว่าในระดับบุคคลเรามีความเชื่ออะไรบางอย่างแน่นอน โดยเฉพาะคนซึ่งมาเรียนวิชาโดยที่อยากจะเรียนวิชานั้น ขอให้ footnote ตรงนี้หน่อยว่าระบบสอบเข้ามหาวิทยาลัยในปัจจุบันถ้าไม่เลิกเสีย นั่นคือตัวนิบาตกรรมของอุดมศึกษาไทย ตรงนี้ระบบการสอบเข้ายังเหมือนอย่างนั้นอยู่นั่นย้อนกลับไม่ถึงโรงเรียนมัธยมแล้วในขณะนี้ หลักสูตรใหม่ใครไม่พร้อมที่จะเรียนเสริมทักษะอังกฤษ จะถูกจัดลงไปอยู่ในชั้นที่เรียนศิลปะ แปลว่าคนโรงเรียนศิลปะ ผมตกใจมาก แล้วก็ยังไม่ได้ไปสู้กับสมาคมผู้ปกครอง ผมรู้สึกว่ามันมีความหมายอะไรที่เข้าใจผิดกัน การเรียนศิลป์นั้นผมคิดว่ามันยาก แต่ถ้าใครไม่อยากจะเรียนวิชาหนึ่งสอนถึงจะกระโดดไปเรียนวิชาศิลปะ นั่นเป็นตัวอย่างที่ผมดึงออกไปข้างนอกที่เราถูกจัดใส่ระบบ ผมไม่คิดว่าราชการหรือไม่ราชการ แต่มันเป็นระบบซึ่งค่อนข้างจะตายตัวเสียแล้ว เด็กคนหนึ่งอายุ 5 ขวบมีแผลในดวงใจเสียแล้วเพราะสอบเข้าโรงเรียนสาธิตไม่ได้ เด็กอายุ 5 ขวบมีปมด้อยแล้วและเมื่อเขาอายุสิบแปดเขามาเจอปมด้อยที่ใหญ่ขึ้นไปกว่านั้น

สิ่งเหล่านี้จะมีผลกระทบต่อวิชาทางวิชาซึ่งไม่อยู่ในระบบของอาชีวนิยม ในขณะที่ครูบางคนซึ่งดื่มด่ำกับวิชาของตัวเองก็พยายามจะถ่ายทอดไปให้ศิษย์ ผมจะไม่ใช้คำว่าบวเหื่อน้ำ ใต้น้ำ หรืออะไรก็ตาม แต่เราจะต้องยอมรับสภาพความเป็นจริงที่ว่าในชั้นเรียนที่เขาเข้ามาเรียนนั้น จะมีคนบางพวกที่เขาสนใจเรียน บางครั้งด้วยมหรธรมนาลายของเรา เราอาจโน้มน้าวใจเขาได้ คนที่ใจสวามีภักดีอยู่แล้วก็เริ่มเพ้อคลั่ง พวกที่ยังไม่สวามีภักดีอาจจะเข้ามาสวามีภักดีบ้าง พวกที่สงสัยงี้ งี้ ๆ ก็ไม่สวามีภักดีก็เกลียดครูเหล่านั้นเป็นอันมาก เพราะพูดอะไรก็ไม่รู้นั้นไม่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นจริง แต่เรอื่ที่เราต้องการจะพูดในระดับส่วนตัวที่เราถ่ายทอดไปเขาจะรับหรือไม่รับก็ตาม ก็ถือว่าเราคิดว่าสิ่งเหล่านั้นมันเป็นสิ่งที่มีคุณค่าทางจิตใจและประเทืองปัญญา และเราจะต้องแสดงให้เห็นเขาให้ได้ เราก็มั่ววี่ต่าง ๆ นานา เช่นแทนที่จะสอนกวีนิพนธ์อาจจะถอดตัวไปสักหน่อย เริ่มด้วยของที่ใกล้ตัวได้ไหม ผมพยายามจะเริ่มด้วยเพลงพาทกรรมฝนของสุนทรภรณ์และผมก็พยายามแจจแจงให้เขาเห็นว่ามันมีลักษณะที่เป็นวรรณคดีบ้าง บังเอิญเขาร้องเพลงนี้ได้เป็นส่วนใหญ่ ใจเขาก็สวามีภักดี เขามิได้สวามีภักดีกับผมแต่สวามีภักดีกับตัวงาน

เราพยายามจะส่งเสริมเรื่องภาษาไทย เราทำอย่างไร เราทำให้เห็นว่าภาษาไทยนั้นเป็นภาษาของโลกปัจจุบัน เช่นว่าเมื่อสองอาทิตย์ที่แล้วมีหนังสือเพิ่งออกใหม่เล่มหนึ่งชื่อ “ซั๊กมีซั๊กมีเมือง”, สมัยโน้นนะครับ, เราก็รวบรวมอาจารย์ส่วนหนึ่งซึ่งค่อนข้างจะอ่านหนังสือเร็วหน่อยมาอภิปรายเรื่อง “ซั๊กมีซั๊กมีเมือง” เขาก็คิดว่ามันใหม่ดี ครูพวกนี้ไม่ใช่โคโนเสาร์เลย หลังจากนั้นเราก็ไปเอาตัวคนเขียนมาพูดให้ฟัง มันอาจจะต้องใช้กลเม็ดเด็ดพรายอะไรเหล่านี้ เราก็ต้าแก่ใจว่า โอโฮ ! เราต้องทำอะไรที่มันมาโน้มน้าวมากมายถึง

เพียงนเซียวหรือ ทำไมเขาไม่รับสิ่งเหล่านี้ อาจารย์วิทย์ ท่านก็ว่าไว้แล้วว่ามันเป็นปัญหาที่รุนแรงกว่านั้น ที่เป็นปัญหาเฉพาะหนี้ยิ่งไปกว่านั้น ผมถึงอยากคิดว่าวิชาเหล่านี้มันเป็นวิชาสำหรับคนกลุ่มน้อยซึ่งค่อนข้างจะเอาเปรียบคนอื่น มีวิชาอะไรบ้างที่นอกเหนือแล้วเรียนได้ วิชาของพวกเราเป็นจำนวนมากที่อ่านนอ่านไปไม่พอใจก็เขวียงไปให้ไกลเมื่อไหร่ก็ได้ บางทีถ้ามันอยู่ในหลักสูตรก็ต้องวิ่งไปจับมันกลับมาอีกที่ส่งเหล่านั้นมันเป็นเรื่องที่จะต้องแสดงให้เห็นเป็นกรณีเฉพาะไป พูดด้วยหลักการอันใหญ่โตด้วยถ้อยคำอันอ่อนหวานเขาไม่เชื่อ เราจะต้องเริ่มที่จุดอันใดอันหนึ่งที่มีนอาจจะเป็นจุดซึ่งคนต่างวัยกันพูดกันได้ซึ่งไม่ใช่่ง่าย ๆ เพราะฉะนั้นบางครั้งอาจารย์รุ่นผมก็ต้องฟังอาจารย์รุ่นที่เขาบใหม่ ๆ เขาใกล้ชิดกับคนที่เข้าห้องเรียน เขาว่าคนพวกนี้มีความคิดอย่างไรและบางทีจะต้องถ่ายทอดให้กับเรา เพราะเราอาจจะห่างไปแล้วและแก่เกินไปแล้วก็ได้

ที่พูดมาทั้งหมดนี้เป็นเทคนิค เรื่องหลักการใหญ่คงไม่มีใครเถียง ทำไปทำมามันจะเป็นเรื่องของกลวิธี เรื่องของวิธีการ ของเทคนิคมากกว่า และเรื่องปรัชญาแห่งความยุติธรรมในเรื่องของโอกาสทางการศึกษา ซึ่งจะต้องให้โอกาสแก่คนซึ่งคิดไม่เหมือนกับใคร ได้มีที่อยู่ในระบบการศึกษาบ้าง เนื่องจากเราไม่มีวัฒนธรรมแบบเดียวกัน โรงเรียนเราเพิ่งมีมาในสมัยที่พยายามจะทำประเทศให้เป็นสมัยใหม่แล้ว เมื่อเป็นอย่างนั้นผมคิดว่าผมเชื่อเรื่องครูอยู่บ้าง ผมไม่เชื่อเรื่องครูในด้านเนื้อหา เนื้อหาของครูเป็นสิ่งที่เราสงสัยได้ แต่ในชีวิตของเราถามตัวเองให้ดูว่าเคยเจอครูที่เรารักบ้างไหม เราเคยเจอครูที่ไฟและไฟดวงนั้นมันส่งต่อมาให้เรา มันปฏิเสธไม่ได้ โรงเรียนฝึกหัดครูที่ไหนที่จะจุดไฟให้กับครูเหล่านั้นเพื่อที่เขาจะได้เอาแสงประทีปไปถ่ายทอด โรงเรียนฝึกหัดครูก็ทำไม่ได้ มันเป็นเรื่องของบุคคลที่ตามค่านิยมวิชาการของตนเอง และพร้อมที่จะถ่ายทอดสิ่งเหล่านั้นออกไปด้วยวิธีการที่มันกระตุ้นความสนใจ ผมสามารถที่จะเอ่ยชื่อครูที่ผมรักได้ทั้งที่เป็นคนไทยและที่เป็นฝรั่ง ที่เป็นครูที่จุดไฟให้กับผมนี้ inspiring teachers ครูที่กระตุ้นปัญหาที่ทำให้เราเกิดความตื่นตัวในทางความคิด ครูเหล่านั้นมีอยู่ในโลกนี้ครับ และมีอยู่ทุกวิชา ผมว่ามนุษยศาสตร์ก็ไม่ได้ยิ่งใหญ่หรือเล็กกว่าอะไร

ชาญวิทย์ : เชิญคุณสุจิตต์

สุจิตต์ : ผมฟังอาจารย์เจตนาแล้วก็อยากพูดนะครับ คืออันแรกที่สุดผมคิดเหมือนที่อาจารย์เสนอให้พูดว่า วิชาอันนี้ยังงี้ก็ต้องมีหลักเพื่อชีวิตและสังคม ทั้งชีวิตและสังคมมันหลักเลยไม่ได้ ถ้าไม่ใช่เพื่อชีวิตที่ดีกว่าและสังคมที่ดีกว่าผมก็ไม่รู้ไปทำหรือเรียนมันทำไม มาขย้อนถึงประเด็นของอาจารย์เจตนา ผมจะเสนออาจารย์เจตนาโดยยกตัวอย่างประสบการณ์ของตัวเอง เนื่องจากผมมีโช้่นักวิชาการจึงไม่สามารถที่จะเอาหลักมาวางได้ ย้อนกลับไปก่อนที่อาจารย์เจตนาจะมาเป็นรองอธิการบดีมหาวิทยาลัยศิลปากร ผมยังอยู่ในป่าในดงอยู่ คือในป่าในดงของอาจารย์มหาวิทยาลัยประเภทศิลปากรคือ มีรั้วของตัวเองอยู่แคบ ๆ 4 ณะ อาจารย์ชาญวิทย์พูดถึงอารยธรรมตะวันตก ตะวันออก ยึดค้ำยึดอกันผมก็อยาก ยึดค้ำ ยึดอกมาตั้งแต่สมัยเรียน หลักสูตร 4 ปี ผมเรียน 6 ปีไม่รู้อำไปทำไมอารยธรรมทั้งหลาย และอาจารย์ที่สอนก็คือ Sheets ที่ท่านเรียนมา

ในสมัยที่ท่านเป็นนักศึกษาชั้น และท่านไม่ได้ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอะไรเลย ผมจำได้ว่าสมัยนั้นอาจารย์ สุกฤษณ์ ศีวรักษ์ ได้แปลหนังสือโสกราตีสออกมาเล่มหนึ่ง แล้วท่านก็ทำประวัติย่อไว้ข้างหลังว่าอารยธรรม ยุโรป อารยธรรมตะวันตกว่ามันเป็นอย่างไรย่อ ๆ ผมอ่านแล้วยังเข้าใจมากกว่าที่ผมเรียนที่มหาวิทยาลัย ศิลปากร คือท่านไม่ได้เพิ่มเติมสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ ๆ ท่านไม่เอาไหนเลยในการค้นคว้าสิ่งใหม่ ๆ แล้วท่านก็มา บังคับให้ผมต้องติดตามท่าน ผมขี้เกียจอยู่แล้วก็ต้องตก แล้วท่านก็ไม่เคยสงสัยว่าทำไมผมจึงตก ก็อดตก แล้วก็แล้วกันไปและผมต้องเรียนซ้ำชั้น ท่านก็ไม่เคยมาถามผมว่าทำไมผมต้องตอบแบบนี้ อย่าลืมนะ ครับว่ามหาวิทยาลัยศิลปากรไม่ใช่มหาวิทยาลัยรามคำแหงที่มันนักศึกษาเป็นแสน ๆ บ้างหนึ่งมี 20 คนเท่านั้น ครับ ในคณะโบราณคดีอาจารย์มากกว่านักศึกษา แต่ว่าวัน ๆ ไม่เคยคุยกันถึงเรื่องวิชาการ

เมื่อตอนภาคเช้าอาจารย์เจตนาพูดเกี่ยวกับช่างถ่ายภาพกับโบราณสถานว่ามันสัมพันธ์กันอย่างไร ผม รู้สึกว่ามันจะจริงเพราะผมต้องสอบวิชาโบราณสถานจากรูปถ่าย อย่าไปพูดเลยว่าท่านองค์ไหนเป็นคนสอน ช่างท่านเถอะ ทั้ง ๆ ที่ไปงบประมาณราชการ มหาวิทยาลัยศิลปากร ต้องออกเบี่ยเลี้ยงอาจารย์ และที่ต้อง เหาermannมหาวิทยาลัยไปถึงพินาย, เชียงใหม่, เชียงแสน แต่ไม่ใช่ไปสอบ, ไปเที่ยว ไปถึงโบราณสถานตัวจริง แต่ไปถ่ายรูปเอามาสอบ ผมก็ขี้ขง ๆ อยู่ ผมไม่เคยคิด ผมจบมาได้เพราะเรียนจากรูปถ่าย เสร็จแล้วก็ไม่รู้ เรื่องเลยเกี่ยวกับศิลปะในประเทศไทย ถ้าหากผมไม่ได้ลอกตำราของสมเด็จพระยาจารย์มา ผมก็ คงจะทำหนังสือศิลปวัฒนธรรมมาขายไม่ได้

ทั้งหมดที่พูดนี้หมายถึงว่าอาจารย์มหาวิทยาลัยที่สอนมนุษยศาสตร์ เท่าที่ผมสัมผัสไม่ใช่หมายความว่า อาจารย์ทุกท่าน คือเท่าที่ผมสัมผัสมารู้สึกท่านโคตรจะใจแคบจนกระทั่งเป็นคดีความขึ้นโรงขึ้นศาลกับอา- จารย์สอนภาษาอังกฤษ เพราะท่านจะให้ผมเรียนยอร์ช เบอ์นาร์ดี ซอว์ ในขณะที่ผมจะเรียนอารยธรรม อินเดีย ท่านให้ผมเรียน ยอร์ช เบอ์นาร์ดี ซอว์ ผมก็ไม่รู้เรื่อง ผมรู้จักแต่ซอว์ บราเดอร์มาจากฮ่องกง ประวัติศาสตร์จีนทั้ง ๆ ที่มันสำคัญนะครับแต่ก็มีตำราอยู่เล่มเล็ก ๆ แคบ ๆ ที่อาจารย์เคยเรียนมาและก็สอน นักศึกษาอยู่อย่างนั้น ไม่ได้มีการค้นคว้าเพิ่มเติม ที่อาจารย์เจตนาพูดถึงหนังสือ ผมดูหนังสือของคิงชาส์ ผม เข้าใจประวัติศาสตร์จีนได้มากกว่า ผมคิดว่าการสอนเรื่องไกลตัวจนเกินเหตุมันทำให้เกิดปัญหาที่บัณฑิต ศึกษาเหมือนกัน อย่างเช่น การแต่งกลอนก็ต้องให้เขียนกลอนแบบสุนทรภู่ เพราะอาจารย์อ่านแต่สุนทรภู่ และชอบสุนทรภู่ แต่อาจารย์ไม่ได้อ่านเสภา ไม่อ่านกลอนยาวรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ ไม่อ่านเพลงยาว สมัยอยุธยา ในขณะที่เวลานี้ก็ไม่เคยศึกษาด้วยตนเองว่ากลอนบทละคร สมัยกรุงศรีอยุธยาอันมีล้ากั้น อย่างไม่ ก็อาจารย์ติดสุนทรภู่เสียแล้ว สุนทรภู่เป็นเทพเจ้าเป็นเทวาไปแล้ว ใครที่เขียนกลอนอย่างอื่น ก็ต้องตก สอบไม่ได้ โคลงเมืองเหนือ โคลงลานนาร้อยแปดพันเก้าอันเป็นต้นตำรับโคลงในประเทศไทย แต่อาจารย์ที่สอนภาษาไทยท่านไม่เคยศึกษา ท่านคิดแต่ศรีปราชญ์ประเภทศรีปรวด คือศรีปราชญ์ที่พระยา ตรงแปลงแล้วไม่ใช่เอาศรีปราชญ์จริง ๆ มาอ่าน เสร็จแล้วก็ไปแต่งนรินทร์(อิน)อีก ผลที่สุดท้ายก็ ติดย คือถ้ารู้จักโคลงพื้นบ้านรู้จักถ้อยมาจะแต่งบ้างก็ไม่ได้ เพราะว่าอาจารย์ดูลูกเสียแล้ว อาจารย์ท่านดูลูก

รักสปีดออสบโมง คุณสวยในซอยเสียแล้ว มันต้องสวยนอกซอยต้องอย่างท่านอาจารย์ถึงจะถูก และกำสวย ๆ งาม ๆ ของ Royal Sprite นั้นอาจารย์ก็ไม่พุดถึง แต่นักศึกษาฟังทุกวัน เขาก็ชอบของเขา แม้กระทั่งไวพจน์ เพชรสุพรรณ หรือ สรพล สมบัติเจริญ อาจารย์ก็เอาหูไปใส่ โขแปง บาร์ค เบิร์ก อะไรบ้างบอกแตก ก็คือตัวอาจารย์เองก็ไม่เข้าใจ เพราะว่าฟังในเมืองไทย และพยายามปฏิเสธตัวเองว่ารู้จักธรรมเนียมตะวันตก และพยายามมาขัดเขียดให้นักศึกษา

สมมุติอย่างผมนั่นนะครับ จบจากโรงเรียนวัดมา โคตรเง่าเหล่าก้อทั้งหลายมันมาจากวัดก็เข็นเข้าพระ ข้าวัดมาก่อน ก็จะให้ผมไปปฏิบัติชอบอย่างอาจารย์ท่านจบอักษรศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้อย่างไร ความจริงผมนั่งพับเพียบได้นานกว่าอาจารย์พวกนั้น เพราะผมต้องนั่งพับเพียบกับพระ ทำไมไม่วัดความนานกัน ไปวัดตรงนั่งสวยแต่ความนานไม่วัด บางทีผมต้องนั่งนานกว่าพระต้องนั่งสวดมนต์กับพระเพราะเนื่องจากสมัยจอมพล ป. นั้นเขากำหนดว่าเด็กวัดจะต้องสวดมนต์เท่ากับพระ ผมคิดว่าอาจารย์นั่งแล้วเขาต้องเหน็บซากินเพราะกินผักน้อย ส่วนผมนั่นกินผักมากเพราะวัดมันไม่มีอะไรจะกิน ก็ต้องกินผัก เช่นเดียวกัน อาจารย์ชอบเอาภาษาอังกฤษมาวัดกับนักศึกษาที่มาจากโรงเรียนวัด แล้วทำไมไม่เอาภาษาไทยมาวัดกับพวกที่จบเซนต์โยเซฟ มาบตรี ๆ บ้าง พวกนั้นรู้ที่ไหน อธิปไตยกวาง ก็อาจจะท่องไม่จบ ก็ความถนัดมันคนละอย่างกัน ผมถนัดทางพระทางบู้ ๆ บอ ๆ ทางไพร่ ๆ ส่วนทางเจ้าผมไม่ถนัด ถนัดอย่างมากก็เป็นลูกได้ราชาศัพท์ปรี๊ดแต่ตามลูก อะไรรู้อย่างนี้เป็นต้น ผลที่สุดแล้ว มันก็เกิดปัญหาช่องว่างระหว่างกัน เพราะว่าอาจารย์ไม่จบจากอักษรศาสตร์จุฬาก็จบอักษรศาสตร์ศิลปากร ต่อจากนั้นก็ไปต่ออินเดียมา อินเดียโน้ รำเมากันอยู่ที่โน้ แล้วก็กลับมาเป็นใหญ่เป็นโตกันในเมืองไทย และก็เอาภาคเด่นฝรั่งมาสอน ผมว่าตายกันพอดีนั้นก็ก้อปัญหาเหมือนกัน ผมไม่ได้ว่าใครนะครับ แต่พูดความจริง

ศศ. กิรติ บุญเจือ (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) : ผมขอเสนอ Solution ให้พิจารณาสัก 2 วิธี วิธีหนึ่งก็คือ ผมได้ไปเห็นตัวอย่างวิทยาลัยเอกชน ซึ่งเวลานั้นหลายแห่งกำลังอยากจะขอเป็นมหาวิทยาลัยเอกชนแล้วรัฐกทบวงจะตั้งเกณฑ์ไว้ว่า จะเป็นมหาวิทยาลัยได้จะต้องเปิดคณะทั้ง 3 สาขา คือวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ผมก็ทราบอยู่ว่าวิทยาลัยเอกชนหลายแห่งที่เดี๋ยว ที่จะเปิดคณะมนุษยศาสตร์ แห่งหนึ่งเปิดวิชาภาษาญี่ปุ่นในคณะมนุษยศาสตร์ของเขาเพื่อที่จะ satisfy ข้อบังคับเหล่านั้น และก็ดำเนินได้ดี เพราะมีคนสมัครเรียนมาก และก็มีคนที่ต้องการจะรู้ภาษาญี่ปุ่นเพื่อไปทำงานบริษัทญี่ปุ่น เขาก็เรียนวิชามนุษยศาสตร์ อีกแห่งหนึ่งเขาเปิดศิลปะการละครซึ่งก็มีผู้สนใจมาก เพราะเขาเน้นในทางที่จะอบรมให้ไปเป็นพระเอกและนางเอกของภาพยนตร์ มีคนสนใจมากครับ และเขาก็จะไปรอด และเขาลือว่าเป็นวิชามนุษยศาสตร์สำหรับที่จะเสนอกับทบวงเพื่อเปิดเป็นมหาวิทยาลัย นี่ก็เป็น solution หนึ่ง ถ้าเราคิดว่ามนุษยศาสตร์ของเราจะไปรอด และเราควรดำเนินอย่างนี้เราก็ช่วยกันเปิดวิชาเหล่านั้นนะครับ

แต่ถ้าเราคิดว่าการเปิดวิชาเหล่านั้นมันไม่บรรลุเป้าหมายของเรา ผมก็ขอเสนออีกวิธีหนึ่งซึ่งสืบต่อจากที่ผมได้เสนอเมื่อนานมาแล้ว ที่เขาเปิดกันนั้นเราไม่ห้ามแต่ขอให้เรียกว่าศิลปศาสตร์ เพราะวิชาเหล่านั้นสามารถเรียนรู้ไปเพื่อประกอบอาชีพได้ และวิชาอื่น ๆ ก็ประกอบอาชีพได้ ถ้าหากว่าเราเรียนไปได้ ๆ เช่นสมมุติว่า

เรียนวรรณคดี แล้วรู้จักแต่งกลอนได้เก่ง ๆ ก็สามารถเรียนรู้ไปเพื่อประกอบอาชีพได้ สามารถที่จะเขียนนวนิยาย เขียนเรื่องสั้น เขียนอะไรขายดีขยาด มีบางคนทำเงินได้เยอะแยะด้วยวิชาต่าง ๆ มากมายเหล่านี้ เราเรียกว่ามนุษยศาสตร์แล้วหากินไม่ได้ ความจริงถ้าใครเก่งจริง ๆ ก็หากินได้ สำหรับผมผมถือว่าเรื่องเหล่านี้เป็นศิลปศาสตร์

ผมอยากจะเสนอวิชามนุษยศาสตร์ที่ผมได้ทดลองสอนดูแล้วที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ทำการทดลองโดยเปิดสอนวิชาหนึ่ง เราเรียกว่าเป็นวิชามนุษยศาสตร์กับการแสวงหาความรู้ ได้เสนอเปิดสอนขึ้นมาเป็นวิชาเลือก ปรากฏว่าตอนแรกมีผู้สมัครเรียนแค่ 40 คน พอเทอมที่ 2 เบ็ดตัวไว้ 100 คน เพราะคิดว่าคงจะไม่มีใครสมัครถึง แต่ปรากฏว่ามีคนต้องการเรียนมากกว่านั้นก็เลยต้องขยายออกไปเป็น 150 คน และต้องเปลี่ยนห้องเรียน เทอมต่อ ๆ มาก็มียุทธศาสตร์เรียนเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ จนในที่สุดต้องเปิดห้องประชุมสำหรับสอนกันเลยทีเดียว ทนปัญหาที่พูดถึงกันว่าเรียนไปเรียนมาเด็กเบ้อ เด็กตั้งคำถามว่าเรียนไปทำไมต่าง ๆ นานา แต่ผมรู้สึกว่ามันสอนตามแนวใหม่ ตามแนวมนุษยศาสตร์ที่ผมได้วางไว้ คือ เรียนเพื่อจะดูว่าวิชาต่าง ๆ นั้นสัมพันธ์อย่างไร เรียนรู้วิชาแล้วมันจะทำให้เรารู้จักอยู่ร่วมกันได้อย่างไร มีความเข้าใจกัน เห็นอกเห็นใจกันโดยมีสิ่งหนึ่งเป็นเป้าหมาย ปรากฏว่าผมสอนนั้น แม้กระทั่งเป็นห้องใหญ่เหลือเกิน ถ้าใครจะขาดไปบ้างก็คงจะไม่มีใครรู้ไม่มีใครเห็น แต่ปรากฏว่ามีนักศึกษาเรียนเต็มห้องตลอดเวลา ก็ขอให้พิจารณาว่าถ้าเราสอนอย่างนี้วิชามนุษยศาสตร์ของเราอาจไปรอดและจะมีประโยชน์ มีบทบาทมากทีเดียว ส่วนถ้าจะถามว่า ผมสอนอย่างไร หรือเนื้อหาเป็นอย่างไรต่าง ๆ มันคงจะต้องการเวลามากเกินไป คิดว่าถ้าใครสนใจก็ไว้คุยกับผมส่วนตัวก็แล้วกันนะครับ ผมยินดีที่จะคุยกับทุก ๆ ท่านที่สนใจในเรื่องนี้

ชาญวิทย์ : ขอบคุณมาก ไม่ทราบมีใครจะแสดงความเห็น เท่าที่ผมฟังมา จับประเด็นได้ว่าที่เราพูดกันมาด้านหนึ่งเหมือนกับเราพูดว่าเนื้อหาของมนุษยศาสตร์มันไกลตัว เอาไปทำอาชีพอะไรไม่ได้ ฉะนั้นมันก็น่าเบื่อ อีกด้านหนึ่งมันก็เอาไปหากินไม่ได้ ผมไม่ทราบว่าอันนั้นมันเป็น fact หรือเป็น wish ผมมีความโน้มเอียงที่จะคิดว่ามันเป็น wish มากกว่า คือถ้าจะพูดว่าวิชาที่เรียนไปแล้วจะต้องเอาไปหากินได้นั้นนะครับ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ต้องยุบทุกคณะ ยกเว้นคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี เพราะถ้าดูแล้วรัฐศาสตร์ กิตติงาน เศรษฐศาสตร์ กิตติงาน ผมจำไม่ได้ผู้ที่ทำงานวิจัยบอกว่าคณะที่เรียนวิทยาศาสตร์ตกงานมากที่สุด เกิน ฉะนั้นมันไม่น่าเป็นปัญหาเฉพาะของมนุษยศาสตร์ มันเป็นไปได้หรือเปล่าว่ามันไม่ใช่เรื่องตัวเนื้อหาวิชา มันเป็นเรื่องของกระบวนการที่มันเกี่ยวข้องกับการเสนอวิชาและผู้ทสอนหรือเปล่า ถ้าเราจะตั้งคำถามว่าในบรรดาอาจารย์ที่สอนวิชาต่าง ๆ ในประเทศไทย อาจารย์ทางด้านแขนงมนุษยศาสตร์เซythสุด จะจริงไหมครับ

สุจิตต์ : จริงครับ

ชาญวิทย์ : คุณสุจิตต์บอกว่าจริง มีใครจะมีความเห็นไหมครับ คือเมื่อตะกิดตั้งปัญหาขึ้นมาไม่ทราบจะมีใครอภิปรายต่อหรือเปล่า ผมตั้งคำถามขึ้นมาจากการที่อาจารย์เจตนาพูดว่ามีอาจารย์บางคนซึ่งสามารถสร้างความบันเทิงให้กับนักศึกษาเหมือนอย่าง ดอริส เดย์ เคยร้องเพลง Teacher's pet บอกว่านักศึกษา

อยากจะไปเป็น pet ของอาจารย์ นักศึกษาหลังก็อาจารย์มันมีใช้ใหม่ครับ เพราะฉะนั้น ในส่วนหนึ่งผมคิดว่าอย่างที่ผมตั้งปัญหา ก็คิดว่าอาจจะผ่านไปได้ในแง่ของมนุษยศาสตร์นั้น มันไม่มีเครื่องมือหรือวิธีการ และกระบวนการที่มันดึงดูดโน้มน้าวจิตใจในการเรียนการสอนหรือเปล่า เหมือนอย่างกรณีที่คุณสุจิตต์บอกว่า อาจารย์ก็ไปดูมาจากอินเทอร์เน็ตอันไหนอยู่แล้วก็สอบ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องที่ไกลตัวมาก อาจารย์ก็อาจจะไม่รู้เลยว่าอะไรมันคืออะไร ก็เห็นตำราแล้วก็ตะแคง ๆ มันไปเรื่อย ๆ ดังนั้นอารยธรรมตะวันตกก็กวาดมาตั้งแต่ยุคปโต มาถึงโรมันสมัยกลาง เรอเนซองต์ สมัยใหม่และมาจนถึงโลกปัจจุบัน อาจารย์ไม่สามารถให้นักศึกษาเห็นเลยว่าเหตุของความเปลี่ยนแปลงแต่ละยุคที่เราเสนออยู่นั้นอยู่ตรงไหน คือผมเชื่อว่าถ้าเผื่อในแง่ของมนุษยศาสตร์ เราสามารถจะให้นักศึกษาเห็นเหตุและผลของมันในกระบวนการที่มนุษย์ผ่านมาเป็นมรดกทางวัฒนธรรม มันน่าจะตื่นตื้นนะครับ ผมเคยมีความคิดเซซ ๆ อยู่ว่าสมัยที่เรียกว่าสมัยกลางมันเป็นสมัยที่มดมน Dark Age อะไรทำนองนั้น เป็นสมัยที่ใช้ไม่ได้เลย แต่ปรากฏว่าพอไปนั่งคุยกับอาจารย์คนหนึ่งที่รู้เรื่องเกี่ยวกับสมัยกลางมาก เขาเล่าให้ฟังว่าสมัยกลางมันเกิดระบบอย่างไร การค้ำยันเจริญงอกงามอย่างไร ผมเลยคิดว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจ คือประเด็นของมันก็คือ ผมคิดว่าอดีตโดยตรงของมันน่าจะเป็นเรื่องที่เบนประโยชน์กับปัจจุบันใช้ใหม่ครับ พูดอย่างนี้ใคร ๆ ก็พูดได้ แต่ว่าเราจะทำอย่างไรให้เห็นอดีตมาเป็นประโยชน์กับปัจจุบัน

ยกตัวอย่างเราเรียนมัธยม เรามีการท่องที่เจ็บปวด ผมเกลียดวิชาประวัติศาสตร์มากครับ ไม่นึกว่าจะต้องได้มาเรียนประวัติศาสตร์ในตอนหลัง เกิดขมมาก ๆ ก็เพราะว่าผมเคยอยากจะเป็นนักเขียนที่เร่ร่อนเก่ง ๆ มีอยู่ตอนหนึ่งผมถูกตัดคะแนนไป 1 คะแนน เพราะผมต้องถูกท่องว่าผู้สำเร็จราชการในสมัยรัชกาลที่ 5 นั้นชื่ออะไรให้ใส่ลงไปในช่วงว่าง ผมก็ใส่ไปว่า “สมเด็จพระยามหาศรีสุริยวงศ์” ผมก็โดนตัดไป 1 คะแนน เพราะตกคำว่า “บรมมหาศรีสุริยวงศ์” ผมว่าทำไมต้อง “บรม” “บรม” ก็ใหญ่ “มหา” ก็ใหญ่ เอาคำเดียวกันแล้วกัน ก็ต้องถูกบังคับให้ท่องจำ แล้วสมเด็จพระยามบรมมหาศรีสุริยวงศ์มีความหมายอะไรกับประวัติศาสตร์ไทย ผมก็ไม่ทราบจนกระทั่งเรียนเอาปริญญาเอก ใช้เวลาสิบกว่าปีจากมัธยมห้า สอนกุหลาบ มาจนกระทั่งถึงปริญญาเอก มาเรียนเรื่องตระกูลขุนนาง อะไรทำนองนี้

ยกตัวอย่างอีกอันหนึ่งที่ผมถูกบังคับต้องท่องจำ หลายคนคงจำได้ว่าโรงเรียนเทพศิรินทร์นั้นสร้างตามแบบโกธิค โกธิคมันมีความหมายอย่างไร สำคัญอย่างไร ผมก็ใช้เวลาอีก 15 ปี จนกระทั่งไปนั่งค้นคว้า ในสมัยกลางนั้นวิวัฒนาการที่สำคัญของสถาปัตยกรรมคือการที่ว่าจะทำอย่างไรในเมื่อคริสตศาสนาเป็นศูนย์กลางของสังคม วัดเป็นศูนย์กลางของสังคม กิจกรรมหลายอย่างเกิดขึ้นในวัด วัดมีจำนวนพระมาก มีคริสตศาสนิกชนเข้าไปอยู่ในวัดมาก ต้องสร้างวัดให้ใหญ่โต ฉะนั้นโกธิคจะต้องสร้างหลังคาซึ่งเป็นลักษณะโค้ง เพื่อรองรับอิฐและหิน จึงต้องสร้างสิ่งที่ยื่นออกมารองรับ โกธิคมันเป็นอย่างนั้น อย่างนั้นเองจึงจะเรียกว่ายุคกลาง ผมคิดว่าเป็นประเด็นที่อาจจะตรงกับประเด็นของคุณสุจิตต์ที่บอกว่าถ้าเผื่อมนุษยศาสตร์ไม่สามารถจะยกฐานะวิชาการของตัวเองขึ้นมาได้ในเมืองไทย เราก็คงจะหวังไม่ได้ว่าจะให้คนที่ ๆ

ไปมาเห็นความสำคัญของมนุษยศาสตร์ได้ ผมคิดว่าเป็นเรื่องของอาชีพโดยเฉพาะ เพราะผมคิดว่าคนที่จบวิทยาศาสตร์บัณฑิตตกงานอาจจะมากกว่าคนจบประวัติศาสตร์ ผมคิดอย่างนั้นนะครับ

เสน่ห์ : ความจริงวันนี้ไม่ใช่เป็นวันที่จะพูดเรื่องหลักสูตรนะครับ แต่ผมขออนุญาตนิดนะครับ เพราะสังเกตเห็นพรุ่งนี้จะเป็นเรื่องแบ่งกลุ่มไปเลย และก็อยากจะตอบที่ ดร. เจตนาพูดถึงครูที่มีแรงบันดาลใจ ผมคิดว่า มันคงไม่ได้อยู่ที่โดยเฉพาะเรื่องมนุษยศาสตร์ในฐานะบทบาทในหลักสูตรพื้นฐาน คงไม่ใช่เป็นเรื่องของแรงบันดาลใจของแต่ละวิชา คือหลักสูตรและปฏิบัตินั้นเรามากจะแยกกันเสมอ ในทางทฤษฎีวิชาพื้นฐานทางศิลปศาสตร์นั้น สร้างขึ้นมาเพื่อเป็นพื้นฐานให้นักศึกษาได้เห็นถึงสัมพันธ์ภาพของชีวิตและวิชาต่าง ๆ ทางสังคมศาสตร์ เรามักจะลืมนั่น พอมาจัดหลักสูตร เราจัดหมวดวิชามนุษยศาสตร์ก็เข้าไป ประวัติศาสตร์อารยธรรม หรือภาษาที่เข้าไป ดังนั้นในแง่จึงทำให้นักศึกษาไม่เห็นภาพส่วนรวมของหลักสูตรทั้งหลักสูตรเลย ฉะนั้นผมคิดว่าเรื่องของแรงบันดาลใจในการเรียนการสอนนั้นคงไม่ได้อยู่ที่ครูฝ่ายเดียว คงจะอยู่ที่ทำให้โอกาสจะจัดหลักสูตรให้นักศึกษาสามารถที่จะประสมประสานความสัมพันธ์ระหว่างวิชาต่าง ๆ ถ้าทำอย่างนั้น ได้ผมเชื่อว่านักศึกษาที่จะสร้างแรงบันดาลใจของตัวเองขึ้นมาซึ่งมันจะมาพบกันในด้านของผู้สอน

ผมมองดูที่สัมพันธ์กัน เราพูดกันในเรื่องที่จะแบ่งกลุ่มต่าง ๆ คิดว่าเราน่าจะมองถึงหลักการสำคัญที่เป็นหลักการเบื้องต้นคือความสัมพันธ์ระหว่างวิชาและหมวดวิชาต่าง ๆ ที่ผมได้พยายามเอาแผนนี้มาแสดงเพื่อให้เห็นว่าทำอย่างไรที่จะจัดหลักสูตร และวิธีการเรียนการสอนให้เกิดภาพที่มันสัมพันธ์กันมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ความจริงแผนผังที่ผมได้นำมาแสดงนี้ ผมได้นำมาใช้ประกอบในการร่างหลักสูตรพื้นฐานของธรรมศาสตร์เมื่อ ปี พ.ศ. 2514 จากในแง่ผมเกิดความคิดว่าแทนที่เราจะรวมหมวดวิชาหมวดมนุษยศาสตร์ หมวดสังคมศาสตร์อะไรอย่างนั้น ซึ่งมันเป็นการแบ่งแยกที่เราไม่เข้าใจว่าแบ่งแยกไปเพื่ออะไร ผมก็พยายามที่จะเสนอแนะว่าเรามาคิดกันใหม่ดีกว่า เพราะว่าคนสอนวิชาหมวดต่าง ๆ จะได้เห็น ว่าตั้งขึ้นมาเพื่อวัตถุประสงค์อะไร ผมก็เสนอให้ตั้งหมวดใหม่ ตั้งหมวดตามลักษณะปัญหา อย่างเช่นแทนที่จะพูดถึงคนเราลองมาตั้งว่ามนุษย์กับปัญหาการรู้จักตนเองอะไรอย่างนั้น เป็นต้น ฉะนั้นก็จัดวิชากันไปเพื่อที่จะนำไปสู่เป้าหมายอันนี้ไม่ว่าจะเป็นในทางศาสนาที่อะไรก็ได้ หรือว่ามนุษย์กับสังคมให้เห็นถึงสภาพความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสังคมอะไรอย่างนั้น เป็นต้น มนุษย์กับอารยธรรมให้เห็นถึงอดีตอะไรพวกนี้ และในหมวดภาษาผมก็บอกว่าอย่าใช้ภาษาเลยเพราะหมวดภาษาต่างประเทศนี้ คนสอนก็สอนไปตามเทคนิค ผมก็ใช้คำว่ามนุษย์และปัญหาการสื่อสารอย่างนั้น เป็นต้น

พอเสนอขึ้นมาก็โววายกันมาก บอกว่าเป็นเรื่องขัดกับหลักวิชา แต่ก่อนผมก็ไม่มีความมั่นใจ เมื่อบอกว่าขัดกับหลักวิชาผมก็ต้องถอยเพราะไม่แน่ใจว่าหลักวิชามันคืออะไร มาในช่วงหลังผมมีความรู้สึกว่าการจัดวิชาที่ต้องเรียกว่ามนุษยศาสตร์คือ วิทยาศาสตร์คือ ความจริงมันเป็นสมมุติธรรมทั้งนั้น เป็นสมมุติธรรมที่ทำให้เกิดช่องว่างอย่างที่ผมได้เรียนให้ทราบแล้วว่าทำให้เกิดช่องว่างระหว่างวิชาการกับความเป็นจริงของชีวิต ช่องว่างนั้นเป็นช่องว่างที่เราก้าวข้ามไม่ได้ และทราบได้ที่ก้าวข้ามไม่ได้ ผมคิดว่าจะไปหวังให้

ครูที่จะสร้างแรงบันดาลใจโดยไม่หวังแรงบันดาลใจของนักศึกษา ผมคิดว่าเป็นการหวังฝ่ายเดียวมากกว่า
 ผศ. มาเนาะ ยูเด็น (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์) : ตอนรู้สึกบรรยายากำลังเงยบงบนะครับ ผมก็
 อยากจะให้มันเงยบงขึ้นสำหรับทุกท่านที่ได้อภิปรายมาแล้ว ผมคิดว่าสิ่งที่ผมจะพูดต่อไปนั้นก็เกือบจะตรง ๆ
 กับที่ทุกท่านได้พูดไปแล้ว และผมได้แสดงความรู้สึกหรือความเห็นตั้งแต่ตอนเช้าแล้วว่าสำหรับการสัมมนา
 ครั้งนี้ ผมอยากที่จะเห็นการที่เราได้ช่วยกันหรือช่วยกันยืนยันว่าวิชามนุษยศาสตร์มีความสำคัญต่อสังคม
 ซึ่งอาจารย์ เสน่ห์ท่านได้ย้ำไว้แล้ว แต่เสียดาอยู่บ้างที่ว่าอาจารย์ ท่านออกตัวว่าท่านเป็นนักสังคมศาสตร์
 ฉะนั้นวิธีการที่ท่านพูดถึงความสำคัญมนุษยศาสตร์นี้ ท่านก็พูดด้วยวิธีการสรุปรวม ๆ มากกว่าที่จะแยกแยะ
 หรือขอประเด็นตัวอย่างที่เราเห็นได้ชัด เพราะฉะนั้นก็ทำให้บางคนอย่างผมเองก็ยังไม่เห็นได้ชัด แต่เชื่อว่า
 สิ่งที่ท่านพูดนั้นเป็นความจริง ที่ผมก็อยากจะมาเสริมความเห็นที่ท่าน ดร. เจตนาได้พูดไว้ว่าความรู้หรือ
 วิชาการด้านมนุษยศาสตร์นั้นมีประโยชน์ หรือให้ผลอยู่ทาง 2 ระดับของการศึกษา คือทั้งทางด้าน Cognitive
 Domain และ Affective Domain นะครับ

ด้าน Cognitive Domain เราก็คงคุ้นมาและได้รับการยืนยันแล้วว่าอย่างพวกท่านที่ทรงคุณวุฒิทั้ง
 หลายได้อภิปรายให้เราฟังนั้นก็เป็นอย่างดีว่าท่านได้ใช้วิชาการความรู้ด้านมนุษยศาสตร์ที่ท่านได้ร่ำเรียนมานั้น
 มาช่วย จะว่ากล่อมเกลารหัสช่วยชักจูงให้เราเห็นคล้อยตามด้วยวิธีการต่าง ๆ กัน หรือวิธีการกล่อมให้เรา
 เชื่อตาม หรือวิธีการทำให้เรารู้สึกและเห็นความผิดพลาดหรือว่าเห็นข้อบกพร่องของเราเองก็แล้วแต่ นั่น
 เป็นผลทางด้าน Cognitive Domain ที่ท่านได้รับมาและแสดงให้เรา

ส่วนสำหรับด้าน Affective Domain เป็นด้านที่สำคัญมากสำหรับการศึกษาอย่างที่ท่าน ดร. วิทย์
 ได้บอกไว้ถ้าเราขาดความรู้หรือการศึกษาด้านมนุษยศาสตร์อาจจะมึนผลร้ายน้อย ถ้าเราขาดความรู้ทางวิทยา-
 ศาสตร์ผลร้ายมาก ผมอยากจะยกตัวอย่างกรณีหนึ่ง คือว่าเมื่อปี พ.ศ. 2511 เริ่มเปิดมหาวิทยาลัยสงขลา-
 นครินทร์ ที่ปัตตานีนั้น ผมย้ายจากกรุงเทพฯ ไปอยู่ที่ปัตตานี ตอนนั้นเงินมาเลเซียเหรียญละ 6 บาทต่อ
 เงินไทย เดียวมาเลเซียเหรียญละ 10 บาท จะพูดไปก็หมายความว่าภาวะการเงินหรือภาวะเศรษฐกิจของมาเลเซีย
 ดกกว่าเรา เพราะว่าค่าของเงินมาเลเซียขึ้นเทียบกับของเราแล้วเรลดลงไปมาก ที่ถ้าเรามองในแง่ทรัพยากร
 ธรรมชาติหรือสิ่งที่เราต้องการ ทางบัญชี 4 ของประเทศไทยและมาเลเซียนี้ มาเลเซียเทียบไม่ได้
 ทรัพยากรธรรมชาติเทียบกับเราไม่ได้เลย การศึกษาของคนก็เหมือนกัน โดยทั่วไปแล้วการศึกษาของเรา
 ดกกว่ามาก แต่ปรากฏว่าการจัดการและการรับผิดชอบที่เรามีต่อส่วนรวมนั้นเราเทียบมาเลเซียไม่ได้เลย ถ้า
 พูดตรง ๆ ก็หมายความว่าการคอร์รัปชันของเมืองไทยก็มึสูงกว่าของมาเลเซียมาก ไม่ใช่ที่ว่ามาเลเซียไม่มีแต่
 ไม่มีมาก ทยอยนั้น ผมคิดว่าการที่เรามีความรู้สึกไม่รับผิดชอบหรือไม่สำนึกต่อส่วนรวมนั้นเป็นเพราะ
 เราขาดการศึกษาด้านมนุษยศาสตร์ที่มึเหตุผลในแง่ของ Affective Domain ฉะนั้นผมอยากจะยืนยันและ
 ต้องการให้เรายกกันมาว่าการศึกษาด้านมนุษยศาสตร์นั้นไม่ใช่ให้ความรู้เฉพาะด้าน Cognitive Domain
 หรือทางด้านอาชีพอย่างเดียว แต่ให้ความรู้ในด้านสำนึกในความเป็นสมาชิกของมนุษยชาติหรือความผิ-
 ความอุกหรือในแง่จริยธรรมด้วย

ชาญวิทย์ : ขอบคุลมมาก เชิญครับ

ผศ. พัทธา บัณษี (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์) : ดิฉันมาใช้สิทธิสตรี แต่เขานเราใช้สิทธิไปเพียงครั้งเดียวและรู้สึกว่าน้อยหน้า เพราะอาจารย์มนุษยศาสตร์ของเราอาจารย์ผู้หญิงมีจำนวนมากกว่า ถ้าจะถือตามสถิติ เรื่องก๊อที่จะมาต่อจากคุณมานะพูดเมื่อตะกี้ว่าวิชามนุษยศาสตร์สำคัญเพียงใดแค่นั้น ดิฉันเองมาครั้งนี้ ที่แรกตั้งใจจะมาหาความรู้จากท่านผู้หญิงทั้งหลายเพราะดูรายชื่อวิทยากรแล้วสนใจมาก แต่พอมาถึงแล้วดิฉันเพิ่งจะคิดออกว่า ดิฉันมานั้นเพียงเพื่อจะมาหาความมั่นใจว่าเราจะอยู่หรือว่าจะสลายตัว และก็มีฟังก์ชันสุดจิตต์ ดิฉันรู้สึกว่าจะเห็นด้วยกับคุณสุดจิตต์ และเสียตาทิที่เราเชิญวิทยากรที่เป็นคนนอกมาเพียงท่านเดียวเท่านั้นเองซึ่งเป็นคนธรรมดา ๆ และดิฉันรู้สึกว่าจะฟังก์ชันสุดจิตต์แล้วเข้าใจได้กระจ่างมากที่สุดก็เลยมาคิดว่าเราน่าที่จะฟังก์ชันเคียงคนที่ไม่ใช่ก๊อมนุษยศาสตร์และไม่ใช่ก๊อวิชาการ หรือที่ประกาศตัวเป็นนักวิชาการให้มากกว่านั้นก่อนที่จะตัดสินใจทำอะไรลงไป

ดิฉันอยากจะย้อนไปที่อาจารย์กฤติ ฯ เรื่องของการสอนวิชามนุษย์กับการแสวงหาความรู้ ดิฉันมีประสบการณ์คล้าย ๆ กับอาจารย์กฤติ แต่มีความรู้สึกผิดกัน ดิฉันสอนวิชาพื้นฐานมนุษย์กับบรรณคดี เริ่มจากมีนักศึกษา 100 คน จนกระทั่งมีนักศึกษา 600 คน ดิฉันจึงขอเลิกสอนเพราะรู้สึกว่าดิฉันทำผิดอย่างมากทีเดียวที่ยอมให้นักศึกษามากจนถึง 600 คน เพราะดิฉันรู้สึกว่าตัวดิฉันเองก็ถอยออกจากผลของการสอนในบั้นแรก ๆ ดิฉันภูมิใจมากหลังจากสอนมีนักศึกษาชายวิ่งตามมาถาม ปกตินักศึกษาชายเกลียดวิชาบรรณคดีมาก นักศึกษาลามว่าดิฉันเขียนลงนิตยสารฉบับไหนบ้าง ดิฉันก็งอแงไปถามมาแกเขาใจว่าดิฉันต้องเป็นนักเขียน และต้องมึนปากกาแก ๆ สักคนหนึ่ง ดิฉันก็ไม่อยากให้นักศึกษาผิดหวังจึงพยายามหลบเลี่ยงเพราะว่าดิฉันไม่ได้เป็นอะไรเลย แต่ในที่สุดดิฉันก็ถอยหลักความจริงเข้าว่าแม้ว่าพูดความจริงจะต้องเป็นสิ่งที่ตาย ก็จำเป็นที่จะต้องพูดไป และดิฉันก็บอกว่าดิฉันไม่ได้เป็นนักเขียนเลย เป็นนักบรรณคดีเท่านั้นหลายคนหนึ่งเท่านั้นเอง ที่สามารถจะหลอกคนได้สักกระยะหนึ่งเท่านั้น และก็หลอกตัวเองด้วยและมาถึงจุดหนึ่งดิฉันก็ไม่สามารถที่จะหลอกตัวเองได้ เมื่อดิฉันพบว่าดิฉันไม่ใช่ก๊อมนุษยศาสตร์ที่ประสบความสำเร็จในวิชาชีพ ดิฉันก็แก็เกินกว่าที่จะเลือกอาชีพอื่นเสียแล้ว

ชาญวิทย์ : มีใครมีความเห็นอีกไหมครับ เชิญครับ

รศ. ดร. สิทธิ บุตรอินทร์ (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่) : ตั้งแต่เข้ามา ผมได้ความรู้มากในเรื่องมนุษยศาสตร์อะไรและทำไม แต่ผมยังมีปัญหาอีกอันหนึ่งคือ มนุษยศาสตร์อย่างไร นี่ยังเป็นหัวใจ ผมจะถามในแง่ที่ว่าผมพยายามจะฟังดูว่ามนุษยศาสตร์มีปรัชญาในการจัดหลักสูตรอย่างไรบ้าง ตั้งแต่เข้ามา อาจารย์ ดร. เจตนา ก็ได้พูดไว้บ้างเป็นปรัชญาในมนุษยศาสตร์สมัย Classic โดยดั้งเดิมนั้น วิชาการของมนุษย์นั้นน่าจะเริ่มมาจากอย่างที่ อาจารย์ ดร. เจตนา ว่ามีผลิตผลลาตสมัยกรีก โรมัน ทันทตั้งแต่มิการปฏิวัติอุตสาหกรรมเป็นต้นมานั้น ปรัชญาการศึกษาด้านมนุษยศาสตร์จะเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากอิทธิพลของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีโดยที่เกิดขึ้น อันนั้นผมเห็นว่าจะมีผลกระทบต่อปรัชญาการศึกษาของมนุษยศาสตร์ดั้งเดิมอยู่บ้างจนมาถึงภาวะ

ปัจจุบันปรัชญาของมนุษยศาสตร์เป็นอย่างไรรวมไม่ทราบ ซึ่งเป็นประเด็นที่ผมน่าจะเรียนถามท่านผู้
ซึ่งอยู่บนเวทีขณะนี้

อีกปัญหาหนึ่งที่ผมอยากจะถามในทันทีคือว่าผมมีความสนใจที่จะแลเห็นหลักสูตรของมนุษยศาสตร์
ที่มันสนองความต้องการของสังคมในปัจจุบันนี้อยู่บ้าง เราคงไม่ปฏิเสธว่าในขณะที่อย่างที่คุณสุดดีพูดเมื่อก
นี้ว่า เราเรียนเพื่ออาชีพเหมือนกัน ในขณะที่เดียวกันเราต้องเรียนเพื่อผดุงหรือ conserve หรือ create สิ่ง
ที่เป็นมรดกของชาติและของสังคมไว้เช่นกัน หมายความว่าเราต้องมีทั้ง 2 ทางทั้งอาชีพและมรดกสังคม ผม
ยังมองเห็นปรัชญาของการจัดหลักสูตรของมนุษยศาสตร์ปัจจุบันนี้ จะมีแนวทางใหม่ว่าจะเป็นในลักษณะ
ของมนุษยศาสตร์แบบประยุกต์เช่นเดียวกับที่เราเรียกว่า Applied Science เรามีวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์
วิทยาศาสตร์ประยุกต์ เรามีมนุษยศาสตร์บริสุทธิ์ อย่างเช่น Classical Humanities เราในปัจจุบันน่าจะมา
ถึงในสมัยที่จะมีหลักสูตร Applied Humanities อันนี้ผมหมายถึงหลักสูตรนั้นสามารถจะผลิตคนออกไป
ให้มีอาชีพในสังคมบ้างพอสมควร เช่นอาชีพครูนั้น เราถือว่าเป็นวิชาชีพ แต่วิชามนุษยศาสตร์มีได้เป็น แต่
ข้อเท็จจริงที่ว่านักเรียนมนุษยศาสตร์นั้น ไปเป็นครูมากมาหลายเปอร์เซ็นต์ แต่เขาไม่มีวิชาจำเป็นที่เรียกว่า
วิชาครู วิชาชีพ เขาก็มีความรู้ดีในหลักการและวิชาการในสาขาวิชานั้น ๆ แต่เขาขาดวิชาชีพ อันนี้ก็เป็น
สิ่งจำเป็นสำหรับอาชีพครูเพราะเขาเพียงแต่รู้ แต่สอนไม่เป็นก็ยังมีประโยชน์น้อย ผมว่าหลักสูตรมนุษย
ศาสตร์ในภาวะปัจจุบันนี้น่าจะมองเห็นประโยชน์มากขึ้น ก็คือว่าพยายามหา อาจจะปรากฏในรูปของวิชา
เลือกหรือวิชาโทที่เรา มี เราเสริมวิชาชีพเข้าไปบ้าง คำถามของผมก็คือว่าการกระทำเช่นนี้ เป็นการผัดต่อ
ปรัชญาของมนุษยศาสตร์เพียงใดหรือไม่

ชาตวิทย์ : ไม่ทราบว่าท่านใดจะตอบ ผมรู้สึกว่ามีปัญหาว่าปรัชญาของมนุษยศาสตร์คืออะไร และถ้าจะทำ
หลักสูตรให้เป็นมนุษยศาสตร์แบบประยุกต์จะได้ไหม

เจตนา : ผมว่าอาจารย์วิทย์ตอบไปแล้วเมื่อเช้าน เรื่องที่ว่าปรัชญาของมนุษยศาสตร์มันเป็นอย่างไรมันอย่างไร ผมว่า
ชัดเจนพอสมควร ส่วนเรื่องประยุกต์ไม่ประยุกต์นั้น ผมว่าเราจะเอาประยุกต์แบบสำเร็จรูป หรือแบบที่ไป
ประยุกต์กันข้างนอกเวที มันเป็นไปได้ทั้งสองอย่าง แต่ประยุกต์แบบสำเร็จรูปนั้น ถ้าเป็นวิชาอย่างเราเมื่อ
เข้าอาจารย์วิทย์พูดถึงเรื่องปัจเจกบุคคล พูดถึงเรื่องอะไรที่เป็นตัวของตัวเองมันได้มากเสียจนว่าเมื่อมันเดิน
ขนาดนั้น เราจะกำหนดไปก่อนเลยว่ามันเป็นประยุกต์แล้ว ออกไปถึงข้างนอกแล้วจะใช้กันก็ได้ ผมขอถาม
นักรัฐศาสตร์ว่า วิชารัฐศาสตร์ที่สอนกันในห้องเรียนนั้น ออกไปข้างนอกแล้วมันยังใช้ได้ไหม แคนก็ยุ่งแล้ว

ถ้ามาพูดกันในปัจจุบัน ถ้าจะพูดกันตามแนวโน้มบางอย่างที่เขาพยายามจะแทรก มันก็ไม่ใช่เรื่องว่า
การที่จะแทรกนั้นมันควรจะแทรกที่ไหน สมมุติว่าเราก็ดูว่าจบวิชาแบบนี้ไปแล้วหางานทำลำบาก เราจะ
แทรกสองวิชา หนึ่งพิมพ์ดีด มีบางแห่งทำแล้ว สองเลขานุการ ผมถามว่าทำไมจะต้องแทรกในคณะมนุษย
ศาสตร์ แทรกในคณะสังคมศาสตร์ไม่ได้หรือ ผมว่าสิ่งที่ทำให้ประยุกต์ได้นั้นมันจะประยุกต์ไม่ได้กับ
ทุกกรณีไป วิชาที่มันประยุกต์อยู่แล้วที่เรายอมรับกันเข้ามาเช่นการละคร อันนี้ประยุกต์แล้วถือว่าเท่าที่สอน

กันอยู่และเคยเห็นมา มันไม่ใช่เรียนเฉพาะทฤษฎีเท่านั้น มันเรียนรู้ทั้งประวัติการละคร ละครในแง่ที่เป็นประวัติ เรียนละครในแง่ที่เป็นวรรณคดี ในแง่ที่เป็นการแสดง คณะเรียนละครรวมไปถึงเทคโนโลยีในการสร้างละคร สิ่งเหล่านี้มันและเป็นท่อนข้างจะเรีกร้องกันมากที่สุด มันก็ทำได้ ซึ่งผมก็ไม่เห็นว่ามันจะเป็นการทำลายอะไรเลย แต่หลักการที่อาจารย์พูดไว้เมื่อเช้านั้นมันเป็นเรื่องที่ว่ามันเป็นการที่จะแสวงหา ซึ่งมันจะไม่มีสูตรอันเดียว ส่วนที่มันจะประยุกต์นั้นมันมีใช้จะประยุกต์ทั้งระบบมนุษยศาสตร์ แต่มันจะเป็นการเลือกสรรความรู้ในบางแขนงมาทำให้เป็นสิ่งที่จะเป็นผลในทางปฏิบัติได้ วรรณคดีมันแล้วในบางแห่งที่เท่าที่ยังเป็นทลกลองกันอยู่ว่ามันคงจะเป็นเช่นนั้นหรือไม่ คือ สอนการเขียนวรรณกรรม สอนการเขียนเรื่องสั้น นวนิยาย กวีนิพนธ์ แต่มันก็ขึ้นอยู่กับสภาวะแวดล้อม สอนไปแล้วประกอบอาชีพได้หรือไม่ เราบอกว่าคนจะไปเป็นนักประพันธ์ที่ประสบความสำเร็จกระนั้นหรือ มันก็พูดได้ยากเหมือนกัน ฉะนั้นที่ว่าประยุกต์หรือไม่ประยุกต์ ผมว่าประยุกต์ได้ แต่ทั้งระบบมันคงจะไม่ใช้ประยุกต์

สรุป : ขอความกรุณาผมเสริมอีกสักนิดนะครับ คือที่อาจารย์เจตนาพูดมามันชอบนะครับ ยกตัวอย่างมหาวิทยาลัยที่อาจารย์เจตนาเป็นรองอธิการบดีอยู่ ความตกต่ำของมนุษยศาสตร์มันมีมาก ถึงขนาดที่เรียนมนุษยศาสตร์อย่างสูงส่งอย่างคณะจิตรกรรม ภูมิกรรม ซึ่งรักมนุษย์ รักธรรมชาติ ชอบเสียงเพลง เกล็ดการดูถูก ยินดีคบมิตรต่างเพศ อะไรทำนองนี้ เขายังตีหัวกัน เขายังเอาผิดไปกรีดยุภาพได้ในคราวที่เขาทะเลาะกัน ก็แสดงว่าคุณค่าของความเป็นมนุษย์ของเขามันน่าสงสัยเสียแล้ว ที่ผมพูดเสริมขึ้นมา ก็เพื่อแสดงให้เห็นว่าวิชาที่สำคัญที่จะทำใหม่มนุษย์เป็นมนุษย์ ได้เต็มมนุษย์ แต่ที่ทนายทนายสอนที่รักษาวิชาการเพื่อรักษาความเป็นมนุษย์หรือต้องการให้คนอนุรักษ์รักษาความเป็นมนุษย์ ได้ทำมาทำพร้อมแล้วหรือยัง ได้ทำความสำเร็จขึ้นมาแล้วหรือยังเท่านั้นผมตอบไม่ได้ แต่ที่เห็นมีประสบการณ์มาเป็นอย่างนั้น และที่ผมยกตัวอย่างวัดสุทัศน์ขึ้นมา ก็ไม่ใช่อะไรหรอกครับ เพราะว่าคนที่ทำหน้าที่หน้างานรับผิดชอบงานและการเงินในการซ่อมก็เป็นคนที่จบการศึกษาวิชามนุษยศาสตร์ แต่เขาขาดความเป็นมนุษย์ตรงที่ว่าเขากินเงินเดือนทุกวัน แต่คนงานไม่ได้กินมา 4 เดือนแล้ว คือเขาเรียนแต่ทฤษฎี ถึงขั้นปฏิบัติจริง ๆ เขาไม่ปฏิบัติ เช่นเดียวกับที่เราพูดกันว่านายทุนหรือผู้ลงทุนก็คิด จะพูดกันแบบซ้ายแบบขวาผมไม่สนใจ แต่ปรากฏการณ์ที่มันเห็นอยู่ก็คือการกดขี่กัน ไม่ให้ความเป็นมนุษย์แก่กัน เป็นปัญหาที่ประสพอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะที่ผมทำหนังสือพิมพ์อยู่ คนที่มีเงินมาก มีอำนาจมากไม่พยายามทำความเข้าใจกับคนชั้นต่ำ นอกจากจะไม่เข้าใจแล้วยังดูถูกอีก เขาขาดมนุษยศาสตร์หรืออย่างไร โดยเฉพาะคนที่จบจากวิชาที่เรียกว่า Professional หรืออะไรก็ตามแต่ โดยเฉพาะวิศวะ ๆ นั้นตัวสำคัญ ประเภทเครื่องจักรเครื่องยนต์ทั้งหลาย เห็นมนุษย์เห็นเครื่องจักร

ไปหมด บางครั้งเขายังมองเห็นมนุษย์เป็นสัตว์ประเภทหนึ่ง ซึ่งเขามีอำนาจและเงินมากกว่า จะกดขี่มนุษย์
ให้รักได้ หมายความว่าการศึกษาเพื่อเป็นฐานของความเป็นมนุษยศาสตร์ของเขาขาด และทำให้เมืองไทย
เกิดปัญหาขึ้นเพราะสังคมระดับหนึ่งเกิดปัญหาไม่เข้าใจกัน

ผมเคยถูกตั้งคำถามเยอะแยะว่ามาทำหนังสือพิมพ์ทำไม มาเขียนหนังสือทำไม ทำไมไม่ไปทำอย่าง
อื่นที่มันรวยกว่า ผมก็ตอบไม่ได้ เพราะเขาขาดความมีมนุษยศาสตร์ ผมก็เลยต้องตั้งคำถามเขาว่า “มี
แบบวิศวกรทำไม ทำไมถึงไม่เป็นนายกรัฐมนตรีนะ” อะไรอย่างนี้เป็นต้น เขาตอบไม่ได้ แต่ผมรู้สึกว่าการ
ที่เขาถามผมนั่นก็คือ ดูถูกว่าอย่างไรที่ไหนทำอย่างอื่นก็ไม่เสียเงินหรือว่าเป็นหนี้เขา มาทำไอ้ที่มันเป็นหนี้
เขาอยู่ทำไม ผมว่าสิ่งเหล่านี้ถ้าหากว่าอาจารย์คิด หรือคณะที่เกี่ยวข้องกับวิชาเหล่านี้คิด ถ้าหากไม่พยายาม
พัฒนาตัวเองหรือไม่พยายามที่จะทำความเข้าใจกับปัญหาที่มันเกิดขึ้นในสังคม นอกจากจะทำให้วิชาการทาง
ด้านนั้นเสื่อมลงแล้ว ยังทำให้มนุษย์ที่อยู่ในสังคมนั้นร่วมกันมีปัญหาคือกันด้วย และอาจจะฆ่าแกงกันมากมาย
เกิดขึ้นอีก ผมจึงยอมรับว่าวิชานี้มันสำคัญ แต่ที่ผ่านมามีทำให้ผมเบื่อหน่ายและน่ารังเกียจ โดยเฉพาะวิชา
ซึ่งผมทำอยู่ ผมไม่ได้จบมาจากนิติศาสตร์หรือวารสารศาสตร์ แต่จบมาจากคณะโบราณคดีและมาทำหนังสือ
พิมพ์ ฉะนั้นเราต้องการคนที่มนุษยศาสตร์มาทำหนังสือพิมพ์ ก็มองคนอย่างเป็นธรรม ไม่ใช่ว่าไอ้
เป็นชายก็ด่ามันแล้ว ว่าไอ้เป็นชายเป็นคอมมิวนิสต์ ไม่ใช่ว่าเป็นชกก็ด่าว่าไอ้เต่าเต่ามันปี เราไม่ต้อง
การอย่างนั้น แต่คนที่ไปทำหนังสือพิมพ์มันก็จะเริ่มต้นที่เขาเรียกว่า ตัดสินคดีความอยู่ในใจของตัวเองเสร็จ
หมด

จากประสบการณ์ที่ผ่านมาคนที่คุณภาพมากที่สุดล้วนแล้วแต่คนที่เรียนวิชาเอกภาษาอังกฤษ จะ
เป็นเพราะอะไรผมไม่ทราบ แต่คนเรียนสาขาวิชาอื่นล้วนแล้วแต่ด้อยคุณภาพ อย่างที่แต่ด้อยคุณภาพในแง่
มองสังคมทั่วไปเลย วิชาที่ตัวเองเรียนเป็นวิชาเอกมักไม่รู้เรื่อง ผลที่สุดมันก็ต้องมาเริ่มต้นกันใหม่ เพราะ
การมองสังคมถ้าไม่เลวเกินไปก็ดีขึ้นไป คือไม่มีความพอดีชอบคิดว่าคนมันไม่ใช่กู คนมันไม่ใช่คนเขียน
คือเขาล้มไปว่าเขาก็ไม่ใช่ แต่อาจารย์สอนเขามาอย่างนั้นว่าถ้าหากไม่เขียนแบบศรีปราชญ์แล้วไม่ใช่ ไม่
เขียนแบบสุนทรภู่แล้วไม่ใช่ ไม่เขียนหักมุมแบบอาจินต์ บัญจพूरค์แล้วไม่ใช่ แต่ตนเองก็เขียนหนังสือไม่
ได้ ผมพยายามทำใจอย่างที่สุด เอ้า! เขียนมาแบบจดหมายรักก็แล้วกัน ก็เขียนไม่ได้ เพราะเขาขัดแย้งตัว
เองระหว่างทฤษฎีที่อาจารย์สอนมากับชีวิตจริง ๆ ของเขา เขากลัวว่าถ้าหากเขียนตามความรู้สึกของเขาจริง ๆ
แล้วมันจะเป็นการเชย เป็นการผิด แต่ที่อาจารย์สอนเขาเขาก็ทำไม่ได้ เพราะนั่นมันหลักสูตรเมื่อประมาณ
ล้านปีมาแล้วหรือสมัยพระบรมไตรโลกนาถ มันไม่ใช่สมัยรัชกาลที่ 9 นี่ก็เป็นปัญหาเหมือนกัน ดังนั้นอาชีพ
จริง ๆ ของนักมนุษยศาสตร์นี่มี แต่ที่ผ่านมามีไม่สามารถโดดเด่นออกมาได้ เพราะเหตุอะไร นอกจากผม
ต้องย้อนกลับไปโทษเครื่องจักร หนังสือพิมพ์ออกมาไม่ดีก็ไปโทษเครื่องจักรว่าพิมพ์ออกมาไม่ดี เพลที่ไม่
สวย แทนพิมพ์ไม่ดี แล้วแทนพิมพ์อยู่ที่ไหน ก็ต้องอยู่ที่คณะมนุษยศาสตร์ “ไม่รู้จะไปโทษใครอีกแล้วนี่
ครับ นอกเสียจากจะไปโทษผีมดผีเมิ่ง

ขำฉวีวิทย์ : อาจารย์สังวร เชิญครับ

ศศ. ดร. สังวร พรหมเสน : ท่านประธานในที่ประชุมจะเป็นท่านใดก็ได้ จากที่กระผมฟังอภิปรายมาตั้งแต่เช้าจนกระทั่งบัดนี้ ได้เนื้อหาสาระมหาศาล ในขณะที่เดียวกันท่านวิทยากรหลาย ๆ ท่านก็โยนปัญหาให้คนฟังปวดหัว อยู่ ๆ ไปอาจารย์เจตนาจะกลับกลายมาเป็นเด็ก ในแง่ที่ต้องเปลี่ยนรายการดูทีวี ผมว่ารายการในทีวีมีสาระประโยชน์มากมายเหลือเกิน ทำไมอาจารย์กลับไปเป็นอย่างนั้นไปได้ บางท่านก็บ่นว่าเราไม่มีกระบวนการ ไม่มีเครื่องมือ ไม่มีเทคนิคในการสอนวิชามนุษยศาสตร์ แต่ทำไมหลาย ๆ ท่านก็บอกว่าวิชาทั้งหลายที่สอนกันมานานที่สุดก็เห็นจะเป็นมนุษยศาสตร์ แล้วสอนกันได้อย่างไร จนกระทั่งเป็นวิชาที่เราพูดและอภิปรายกันจนมาถึงบัดนี้ เราอยู่กันมาได้อย่างไร และนี่หนังสือพิมพ์ก็พูด นักประวัติศาสตร์ก็กล่าวกันว่าอะไร ๆ นั้นหาคำตอบไม่ได้ เราหาคำตอบไม่ได้เชื่อว่าหรือ ผมเชื่อเหลือเกินว่าท่านเหล่านั้นไม่ใช่ว่าท่านตอบไม่ได้ แต่ท่านล่อมตัวกันเหลือเกิน ท่านหวังว่าฝรั่งในทางกลุ่มจะให้คำตอบอะไรบ้าง จากการทำท่านกล่าวว่าท่านตอบไม่ได้ ผมสังเกตดูจากบทความและจากหัวข้อเรื่องทั้งหลาย ๆ ท่านได้ให้ไว้ เพราะอะไร วิชามนุษยศาสตร์จึงเป็นปัญหา จริง ๆ แล้วมันไม่เป็นปัญหาหรอก แต่เราเอามันมาเป็นปัญหากัน จนกระทั่งลงไปตามๆ กันผมมานึกดูแล้วว่าเราเวียนกันอยู่ในอ่าง ผมนึกถึงคำที่ท่านพุทธทาสพูดอยู่คำหนึ่ง เพราะว่ามนุษย์เราไม่มีจุดหมายปลายทางของตัวเอง เราจึงวนเวียนกันอยู่อย่างนั้นจนกระทั่งจะกลายเป็นเด็กดูทีวีกัน จุดหมายปลายทางของวิชานี้ในทัศนะของอาจารย์วิทย์ไม่มีข้อความตอนใดที่ท่านนักหนังสือพิมพ์คนหนึ่งได้ชี้แนะเลยอีก นั่นก็คือว่าจุดหมายปลายทางของวิชามนุษยศาสตร์คืออะไรกันแน่ ไม่มีข้อความใดที่ว่าทำมนุษย์ให้สมบูรณ์ หรือพยายามจะเป็นมนุษย์สมบูรณ์ โดยอาศัยพื้นฐานทางศีลธรรมหรือทางมนุษยธรรมหรือมโนธรรมอะไรพวกนั้น เราจึงต้องงنگกันอีก เพราะจุดหมายมันทำให้งง

ในข้อความของอาจารย์เจตนา ผมสนใจหน่อยหนึ่งไม่มากนักที่ว่า ในท้ายที่สุด วิชาการจะต้องทำหน้าที่เป็นตัวกำกับให้มนุษย์ดำรงอยู่ ก็คือปรัชญาด้านจริยศาสตร์นั่นเอง หรือว่าเราจะเข้าใกล้มากับความหมายของคำว่ามนุษยศาสตร์อีกนิดหนึ่ง ของอาจารย์เสนที่ จามริก จริง ๆ แล้วถ้าเราสรรหาหรือพยายามเลือกสรรเอาบทบาทของวิชามนุษยศาสตร์มาใช้เพื่อประโยชน์ของสังคมและมนุษยชาติจริง ๆ ถ้าเราเข้าใจเนื้อหาของมนุษยศาสตร์อย่างถูกต้องแล้ว วิชาวิชาเดียวที่จะยกฐานะมนุษย์ให้เป็นมนุษย์ และจะยกมนุษย์จากธรรมดาไปเป็นกัลยาณมนุษย์ และจะกลายเป็นอริยมนุษย์อีกต่อไป ผมคิดว่าอย่างนั้น และผมคิดว่าเราควรมุ่งจุดหมายแน่นอนในความหมายของวิชามนุษยศาสตร์ แม้ว่าจะเป็นศาสตร์ แต่ขณะเดียวกันก็เป็นทางที่เราสามารถจะเอามาเป็นหลักของชีวิตได้

ขำฉวีวิทย์ : ขอบคุณมากครับ ไม่ทราบใครจะมีความเห็นเพิ่มเติม

นักศึกษา : ผมเป็นนักศึกษาคนหนึ่ง ซึ่งมานั่งดูหนังสืออยู่ข้าง ๆ ห้องประชุม และได้ฟังและเกิดสนใจแล้วก็เข้ามาฟัง วิทยากรหลายท่านได้อภิปรายกันนั้น ผมคิดว่าบางครั้งก็ตรงปัญหาและบางครั้งก็ไม่ตรงปัญหา ทว่าเรื่องมนุษยศาสตร์ อะไร ทำไม อย่างไรนั้น ผมฟังแล้วก็เข้าใจอย่างนั้นครับว่ามนุษยศาสตร์

ทำอะไร มนุษย์ก็ต้องการเรียนรู้เกี่ยวกับตัวเองและเรียนรู้เกี่ยวกับคนอื่น ผมคิดว่านั่นคือคำตอบที่ถูกต้องสำหรับผม

ผมได้ลงทะเบียนเรียนวิชาเลือกในคณะมนุษยศาสตร์สองวิชาคือ วิชาศาสนาเปรียบเทียบและวิชาศาสนาพุทธ สองวิชานี้ทำให้ผมเข้าใจเกี่ยวกับตัวเองและคนอื่น ต่อมาปัญหาที่ว่า “ทำไม” ทำไมจึงจะต้องเรียนรู้เกี่ยวกับตัวเองและเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ซึ่งผมคิดว่ามันน่าจะเรียนรู้ สองวิชาที่ผมเรียนได้สอนผมไว้เป็นอย่างดี และปัญหาที่ว่า “อย่างไร” ผมคิดว่าอาจารย์ทั้งหลายควรจะอภิปรายกันว่า ทำอย่างไรจึงจะถ่ายทอดวิชาให้ผมเป็นมนุษย์ ให้เป็นนักศึกษาที่สมบูรณ์นั้นควรทำอย่างไร และผมเห็นด้วยกับอาจารย์ท่านหนึ่งที่กล่าวว่า การอภิปรายนั้นคล้าย ๆ กับว่าทางวิทยากรได้โยนปัญหาให้กับผู้ฟัง

นพ. กางค์ สวัสดิโอ (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่) . ผมต้องขอโทษที่ต้องต่อเวลาอีกนิดหนึ่ง เพื่อผู้มีอาจารย์ท่านหนึ่งออกฟังความเห็นของคนนอก ซึ่งผมอยู่ในคุณสมบัติอันนี้ เพราะผมเป็นอาจารย์อยู่ที่คณะแพทยศาสตร์ ภาควิชาสูติศาสตร์และนรีเวชวิทยา ผมรู้สึกวิชาแพทยศาสตร์ไม่ใช่เทคโนโลยี แต่วิชาแพทยศาสตร์เป็นการผสมผสานระหว่างวิชาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและมนุษยศาสตร์ ผมขอเรียนว่าอาจารย์ในคณะแพทยศาสตร์มีหน้าที่สอนวิชามนุษยศาสตร์นอกหลักสูตร เพราะคนที่จะเป็นแพทย์นั้นจะต้องมีคุณสมบัติที่จะเรียนรู้เรื่องตนเองและรู้อะไรของมนุษย์ ผู้ป่วยนั้นเป็นปัจเจกชน คือเป็นผู้ซึ่งมีลักษณะเฉพาะของตนเอง มีปัญหา มีความเจ็บป่วย มีสิ่งแวดล้อม มีความคิดคำนึง มีค่านิยมอยู่ในตัวของตัวเอง ผมคงต้องสอนนักเรียนแพทย์อย่างที่ผมได้พระราชบิดาสอนว่า แพทย์มีหน้าที่รักษาคน มิได้รักษาโรค อันนี้ผมเข้าใจว่าเพราะผมอยู่ในเชิงของมนุษยศาสตร์ และถ้าผมจะสอนเรื่องชีวิตครอบครัวหรือเพศศึกษา ผมก็คงจะไม่เริ่มด้วยอวัยวะสืบพันธุ์ แต่ผมอาจจะเริ่มต้นว่า อันพวงบุปผามาลัย เกล็ดดแมลงภูไชรี้ ฤมึ อันธรรมาคานาไร จะไม่ชอบกันใโลใซท์ อะไรต่าง ๆ เหล่านี้ ก่อนที่จะนำไปสู่การพูดถึงเรื่องชีวิตครอบครัว ผมคงจะต้องเน้นให้เห็นความหวาน หรือความนุ่มนวลของกลไกในการคลอด สิ่งเหล่านี้อาจจะทำให้คนอ่อนโยนขึ้นบ้าง ธรรมชาติได้ช่วยให้เด็กออกจากท้องมารตามาสู่โลกภายนอกด้วยกลไกที่นุ่มนวลอย่างไร สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ผมคิดว่ามันเป็นมนุษยศาสตร์ ดังนั้นผมจึงขอขอบคุณท่านทั้งหลายจะด้วยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตามที่ได้ให้ประโยชน์แก่อาจารย์คนหนึ่งที่จะไปสอนวิชามนุษยศาสตร์ โดยการแอบสอนในคณะแพทยศาสตร์

เจตนา : คุณหมออาจจะไม่อยู่ตอนที่ผมพูดถึงเรื่องหมอดำแม่เมอเชาน ผมรู้สึกเป็นหนักหน่วงประหม่นในเรื่องที่ว่า ที่ผมเขียนไปนั้นคงจะไม่ชัดเจนแน่นอน คงจะต้องไปเกล้าใหม่ ถ้าถามที่ว่า “อย่างไร” ก็มีหลายท่านกล่าวว่ามันไม่ชัด ผมขอซ้ำอีกที่ว่าเท่าที่ผมพอจะมองเห็น “อย่างไร” นั้นก็คือว่า มนุษย์สัมพันธ์กับมนุษย์ มนุษย์สัมพันธ์กับสิ่งทมนุษย์สร้าง สัมผัสด้วยการใช้วิจารณ์ญาณ ด้วยการตีความ สิ่งซึ่งเป็นตัวมนุษย์กับพฤติกรรมของมนุษย์ เป็นผลงานของมนุษย์และด้วยการประเมินคุณค่า ที่กว้าง ๆ ก็ได้เท่านี้ ผมว่าถ้าจะให้เจาะลึกลงไปจนถึงเป็นขั้นเป็นตอน 1,2,3 ผมก็โยนให้ท่านผู้ฟัง

การทำป่าไม้สักเมืองแพร่ พ.ศ. 2383-2475 :

ตัวอย่างของเศรษฐกิจผูกขาด ในช่วยการปรับตัวเข้าสู่ยุคใหม่

วิมล โชลิตกุล

บทนำ

การประกอบการทำป่าไม้สักของไทยเพื่อเป็นการค้า เริ่มมีในสมัยต้นรัตนโกสินทร์พร้อม ๆ กับการขยายตัวทางการค้าระหว่างประเทศในช่วงเวลาเดียวกัน ในระยะแรก ๆ การทำป่าไม้สักในภาคเหนือ (โดยเฉพาะในหัวเมืองล้านนาไทยซึ่งเป็นประเทศราช) ตกอยู่ภายใต้การผูกขาดของเจ้าเมืองและเจ้านายกรมการเมือง ซึ่งเข้ามาหาประโยชน์โดยได้รับพระบรมราชานุญาตจากเมืองหลวง สถาปนาขึ้นเป็นอยู่จนกระทั่งถึงสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งกรุงเทพฯ มีนโยบายขยายอำนาจออกไปควบคุมหัวเมืองต่าง ๆ มากขึ้น เพื่อแก้ปัญหาด้านภัยที่อาจเกิดขึ้นกับชาวตะวันตก และเพื่อการรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง อันเป็นยุคของการปรับปรุงประเทศให้ทันสมัย

ปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับการทำไม้สักกันทำให้

กรุงเทพฯ เข้ามาควบคุมกิจการป่าไม้โดยให้การประกอบการทำป่าไม้สักอยู่ในรูปการสัมปทาน ซึ่งเป็น การผูกขาดกิจการรูปแบบหนึ่ง ผลก็คือเป็นเหตุให้ชาวตะวันตกซึ่งมีความได้เปรียบหลายประการเหนือชาวพื้นเมืองสามารถเข้ามาทำการผูกขาดการทำป่าไม้สักไว้ได้สิ้นเชิง แล้วทำการกอบโกยผลประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ไปอย่างสะดวก จนกระทั่งมีผู้มองเห็นผลเสียจากการผูกขาดของชาวตะวันตกนี้เริ่มมีแนวความคิดเศรษฐกิจชาตินิยมเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของชาติขึ้นมา จนมีผลใช้เป็นนโยบายของรัฐบาลที่ชัดเจน ตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา เหตุที่ใช้เมืองแพร่เป็นจุดในการศึกษาเรื่องนี้ก็ด้วยเหตุผล 2 ประการคือ

*ศิลปศาสตรบัณฑิต (วิชาเอกประวัติศาสตร์) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่